

A

BÁNYATÖRVÉNYJAVASLAT

BIRÁLAT ÉS ISMERTETÉS

IRTA

DR SIPOS ÁRPÁD

KIR. JOGAKADÉMIAI TANÁR NAGYVÁRADON

(KÜLÖNLENYOMAT A «JOG»-BÓL)

BUDAPEST

PALLAS IRODALMI ÉS NYOMDAI RÉSZVÉNYTÁRSASÁG

1895

A BÁNYATÖRVÉNYJAVASLAT.

BIRÁLAT ÉS ISMERTETÉS.

Merész ujtásokkal a javaslatot senki sem vádolhatja.

Kiválasztott irányától nem téríti el azon jogeszmé, mely ujabbán a bányatulajdont a földbirtok számára követeli, mert hisz a bánya a földtulajdonnal szoros kapcsolatban őrizheti meg ingatlan jogi jellegét s későbbi eldarabolás esetére is csak így biztosíthatja az ásványtelep ingatlan eredetét ; egyébként csupán a lefejtett ingó dolgokra szerez a vállalkozó tulajdont, miket kizsákmányolván, joga elenyészik.¹

Pedig ez álláspont elfogadása (természetesen ignorálva a Miksa-féle rendtartás óta erőszakolt jogszabályokat, a mik törvényhozásunknak sem érdeméül, sem bűnéül nem róhatók fel), megszakított törvényes fejlődésünk azon szabályaihoz fűzné a javaslat rendelkezéseit, melyek «az ország minden rendű földbirtokosainak megengedték, hogy a földjükön talált érceket és egyéb ásványokat dolgoztathassák, áshassák és annak hasznát szedjék».²

Tehát — a jogfolytonosság ösvényére — nem lép vissza.

¹René de Recy «La propriété des Mines» («Revue des deux Mondes» 94. 95. k. II. közl. 884—890. l.).

²II. Ulászló 1492. I. 30. Egyedül a sótelepeket veszi ki és tartja fenn a királyi jog számára ; II. Lajos későbbi törvénye ezt megerősíti (1523 XXXIX. t.-c.), a mit tévesen értelmeznek oly «bányaszabadságnak», melynél fogva a vállalkozó e jogát a földbirtokos akarata ellenére is érvényesíthette volna. Lajos törvénye csak megerősítette, de nem változtatta meg Dobzse László világos rendelkezéseit. A parancs szó, mely a bányavállalkozás szabad jogát a földtulajdon ellen megállapította, a Miksa-féle rendtartásból hangzik, persze: a bányászjog címén és a kamara javára. A bányászati főúri jog átruházása egyesekre, a mind sűrűbben előforduló adományozás gyakorlata, — szülte aztán minálunk is a «bányaszabadság»-ot a földtulajdon terhére.

Mert az haladás volt ugyan, midőn a korona a királyi jogról lemondván, a bányászatot azon idők egyedüli nyügétől, a jus regale minerale korlátaitól megszabadította s az ismert értékes ásványokat a földbirtoknak engedte át.

De ma ez visszalépés volna, mert lemondván a bányaszabadság előnyeiről, a bányászatot a földbirtok kényének szolgáltatná ki.

A javaslat tehát az új jogeszmé biztatására (a régi, törvényes jogalapon) nem lép vissza, de — előre sem. Nem hagyja magát azon térre csábítani, melyen régibb törvényeink szellemét, az azokban rejlő jogeszmét tovább fűzve, azon eredményre jutna:

hogy a mai mozgékonyabb, fejlettebb és követelőbb gazdasági élet jóval többet ért a használható ásványok fogalma alatt, mint a négyszáz év előtti felfogás,

hogy igen sok kő- és földnemű ásvány (az égő ásványokról nem is szólva) lett azóta a bányaipari tevékenységnek — némely silány érctelérnél — jóval értékesebb és hasznosabb tárgya.

és hogy ezek szintén megérdemelnék azt, hogy (ne csak a királyi jogtól, a mi tényleg nem is létezik, ezen ásványokra pedig soha sem is terjedt ki, hanem) legalább részben a földbirtokhoz lekötött állapotuktól megszabadíttassanak és a bányatörvény rendelkezései alá jussanak.

Nem éppen példátlan eset,³ de a javaslatra nem bir semmi csábító erővel; megmarad az osztrák és a német bányajogok eszmeikörében, nem szárnyalja túl azon fölfogást, mit e jogok a bányászat érdekeinek megállapításában tanusítanak, sőt helyenkint azon alul marad, szabályait pedig e szellemben alkotja meg.

Tulajdonkép azt alig lehet rossz néven venni, ha a javaslat azon szándékkal készült, hogy belőle valamikor magyar törvény legyen. Hiszen a megjelenése óta eltelt négy év tapasztalata igazolja, hogy azon szerény concessio, mit a szénkérésben a földbirtokkal szemben a bányaipar javára tervezget,

³ A francia jog «Carrières» elnevezés alatt a kőfejtéseket is a bányatörvényben szabályozza; középítkezések, hidak, erődök stb. céljaira pedig a telektulajdonos beleegyezésétől függetlenül is megengedi a kibányászást. Igaz, hogy kivételesen, mint ez pl. Páris kikövezése érdekében történt. F é r a n d — G i r a u d «Code des mines et des mineurs» II. köt. 340. 398. és k. I. Szász-Meiningenben a tábla és fedélpalák, a festőföldök szabad ásványok; a rajnai porosz tartományokban a palatörések, a malomkő-fejtések stb. — ha földalatti hajtásokkal üzetnek — a bányarendészeti szabályok és hatóságok alá tartoznak. Knappschaftsvereint is kötelesek alkotni. Porosz b.-törvény 214. §. K l o s t e r m a n n «Das allg. Berggesetz» 74. és 324. l.

mennyire kérdésessé tette sorsát; biztosra vehető, hogy merészebb ujtás esetén «becses anyagot» képező, feles számú javaslataink száma ismét szaporodott volna. Még pedig — a földbirtok és bányaipar érdekeinek szerencsétlen szembeállításának folytán — a jelzett irányok bármelyike jutott is volna kifejezésre, a javaslatra a meddő kísérletek sorsa várt volna, mert az ellentétbe helyezkedett érdekek — ha gyengék is arra, hogy saját nézeteiket diadalra juttassák, elég erősek minden alkotás megakadályozására.

Ez igazolja a javaslat vezéreszmjét.

De méltán érheti gáncs a miatt, hogy — a mire pedig sok helyen nagy szükség volna — minden indokolás nélkül bocsáttatott közre; megjegyzéseimben ez oknál fogva kénytelen leszek gyakran feltevésekre támaszkodni, vagy pedig a régibb bányatörvényjavaslat szaktanácskozmányairól fölvett jegyzőkönyvben olvasható viták és eszmecserékben keresni a támpontot.

I.

Az 1. §. a bányajog forrásait határozza meg oly módon, hogy: a bányatörvény által szabályozott viszonyokra subsidarius jog gyanánt az általános magánjogi törvényeket, törvénypótló rendeleteket, szokásjogot és döntvényeket jelöli meg.

A szakasz bátran kihagyható; egyedül az osztrák törvény tartalmaz egy ilyenforma §-t, ellenben a francia, porosz törvényekben és az 1870-iki bizottsági javaslatban ennek mását hiába keressük. Hiszen, hogy a bányatörvényen kívül a jogrendszer többi részei subsidarius jogok a bányáügyekre, az annyira kétségtelen, hogy talán kijelenteni is felesleges; de ha nagyobb világosság kedvéért ez mégis szükségesnek látszik, akkor ez kimerítően és szabatosan szövegezendő. A javaslat azonban csak az általános magánjogot említi segédjog gyanánt, igaz, hogy ennek forrásait oly részletességgel sorolja fel, a mire semmi szükség nincs, mert elég volna e jogot egyszerűen megnevezni, úgy sem a bányatörvény feladata annak meghatározása: hol, mik az általános magánjog forrásai? De a magánjog megjelölésével a segédjogok nincsenek is kimerítve, mert a bányatörvény nem tartalmaz speciális magánjog; túlnyomó abban a közigazgatási jogi elem (l. a VI., VIII., IX., XIV., XVI. stb. fejezeteket) és ezen a réven a közigazgatási jog által is kiegészítést nyer, a minthogy a javaslat is hivatkozik a cselédtörvényre (152. §.) az ipartörvényre (136. §.) stb. A részvénytársulatok s egyéb (a kereskedelmi jog értel-

mében feltételes, alanyi ügyleteknek iparszerű üzése folytán) kereskedelmi jogi jelleggel bíró bányavállalatok nem egy kérdésében a kereskedelmi törvény rendelkezései irányadók.⁴ A rendbüntetés a büntető törvények alkalmazását nem zárja ki.⁵

Ekkép nő meg a segédjogok száma.

Talán azért nincsenek mindezen jogok megnevezve, mert úgy is utalás történik mindenütt azon törvényekre, melyek a bányatörvény rendelkezéseit kiegészítik? Ez a feltevés nem állhat meg. A javaslat nem hivatkozhat minden egyes szakasznál a felmerülhető kérdések segédjogára; nem is teszi, csak kivételesen, sőt ott is hallgat, a hol nyilatkoznia kellene. Nem szól pl. a részvénytársaságok, tehát már alakjuknál fogva kereskedelmi társulatok bányavállalatairól, sem a bányaiparvállalatokról, melyeknek (főltéve, hogy a kisipar körét meghaladják) ügyleteit az 1875: XXXVII. t.-c. kereskedelmi (subjektiv) ügyletekké minősíti; e két jog érintkezése nem egy kérdés megvilágítását teszi szükségessé.⁶ Egy másik eset: a javaslat a kutatás alól kivett helyek között nem említi a gyógyforrásokat (bár a «fontosabb közérdeket» a megtagadás indokául felhossa, 7. §. 2. p.), pedig a vízjogi törvény értelmében, a bányakapitányság javaslata alapján megállapított védterület határain belül földalatti hajtásokra vagy (kutatás céljából) fúrásokra engedély nem adható.⁷ Ime ez utalás még ott is hiányzik, a hol helyéu volna és ezen csak az összes segédjogok megnevezése segítene. Az általános magánjognak — mint egyedüli subsidiarius jognak — felemlítése folytán: a többi nem említett jog kizártnak tekinthető.

Avagy azért van csupán az általános magánjog egyedül segédjog gyanánt megnevezve, mert a javaslat «A jelen tör-

⁴ 1854-ki bt. 131. §. ^{b)} 1875. XXXVII. t.-c. 10. c. V. ö. 259. §. 6. p.

⁵ Jav. 233. §.

⁶ A kisipar körét meghaladó bányaipar ügyletei kereskedelmi ügyletek k. t. 259. 6. p. Mi a bányaipar? terjedelme, határa? azt a bányatörvény határozza meg, egyenkint megnevezvén a feldolgozó műveket (131. §. ^{b)} p.), mit a «Vollzugsvorschrift» azzal egészít ki: hogy az adomány folytán szerzett bányaművelési jogosítvány tisztán nyersanyagok előállítására («Darstellung der Rohstoffe») jogosít és így a vasércet olvasztója nem fajulhat vasöntővé (Gusswerk), mert az már a gyáripari törvények és hatóságok alá tartozik, külterületekre kisajátítást nem ad, stb. (V. 80. §.). Eddig terjed a bányaipar. A javaslat általánosságban a «kohászati feldolgozást» említi (77. §. 3. p.), határát szigorúan nem jelöli meg (valószínűen az ipartörvényre bizza) és így megeshetik, hogy csak a gyári jellegű olvasztók (a kik pedig saját terményeiket át- vagy feldolgozzák) vagy ezeknek az ügyletei is kereskedelmi ügyletekké minősíttetnek. E címen odajuthat az, a mi már nem bányaipar, de viszont kimaradhat, a mi sajátkép bányaipar.

⁷ 1885. XXIII. t.-c. 16. 157. §§-ai. Az 1870-ki bizottsági javaslatban föl volt véve. 8. §.

vény által szabályozott viszonyokat» jelöli meg a bányatörvény tárgyául? (1. §. 3. 4. sor.)

A törvény által szabályozott viszonyok: körülírva = jogviszonyok. De a bányavállalkozás nemcsak általános magánjogi viszonyokat, hanem specialis kereskedelmi jogviszonyokat is hoz felszínre; azonfelül nem mind az: jogviszony és jogügylet, a mi a bányatörvény és segédjogai körébe tartozik. A bányabérlet: jogügylet és jogviszonyt alapít, a bányaszolgálat, a telektulajdonos és bányavállalkozó közötti viszony jogviszony; de már a munkásjegyzék, a térkép készítése, a munkakönyvek kiállításának kötelessége stb. nem jogügylet vagy jogviszony.

A kereskedelmi jog a «kereskedelmi ügyek» (Handels-sachen) általános kifejezést használja; a bányajogban ennek megfelel a «bányaügyek» (Bergwerksangelegenheiten) fogalma, mely a jogügyletek, viszonyok, rendészeti, közigazgatási és rendtartási kérdések megjelölésére egyaránt alkalmas. E kifejezést használja az 54-iki osztrák bányarendtartás, felsorolván egyúttal kimerítően a segédjogokat; ezt a formulát fogadta el a szaktanácskozmány, tisztában lévén azzal, hogy a bányajog kiegészítésére nemcsak az általános magánjogi viszonyok szabályozására hivatott magánjog, hanem a bányaügyek természetének megfelelő: kereskedelmi, büntető- és közigazgatási jogok is szükségesek.

De nem vitázom tovább önmagammal; a rendelkezés indokait nem is próbálom kihüvelyezni, a minék hosszadalmaságába a dispositió hézagossága és az indokolás teljes hiánya vitt be; a szakasz vagy a kifejtés értelmében szövegezendő, vagy mint felesleges és h'bas, kihagyandó.

A 2. és 3. §§-ok a földtulajdonos rendelkezése alá nem eső ásványokat jelölik meg és a földbirtokos rendelkezési jogának megváltását szabályozzák. A 2. és ennek kiegészítését képező 4-ik §§-ok ellen alig lehet kifogás; hogy a sójövédék a pénzügyi törvények értelmében ítélendő meg, egyebekben pedig a bányatörvény rendelkezései alá tartozik, helyes és természetes. A szénbányászat jogi szabályozására vonatkozó nézeteimet kifejtettem⁸ és nem lévén okom azon változtatni: egy rövid recapitulációra szorítkozom.

A közigazdaság, a bányászat speciális érdeke és az egyöntetű szabályozásnak, a jogegységnek összhangja egyaránt azt kívánják, hogy a kőszén minden faja a földtulajdonos ren-

⁸ «A szénbányászat joga és a földbirtok» című bányajogtanulmányom a «Közigazgatási és Közigazgatási Szemle» 1893. évfolyamából különlenyomat.

delkezése alá nem eső ásványok közé soroztassék és egészen azonos szabályozásban részesüljön. De ez csak a földbirtok áldozatkész hozzájárulásával történhetnék meg, a mire kevés vagy éppen semmi kilátás, mert a földbirtok annyira beleélte magát u. n. százados jogcímébe (a mihez voltakép az osztrák bányarendtartás révén s az országbirói értekezlet határozatainak jóvoltából jutott), annyira a földtulajdonhoz kötött jognak tekinti a szénjáradékot, hogy még a 3. §-nak jóval csekélyebb igényü szövege is alig táplálhat reményt a sikerre. A széntelepek felett ma a földbirtok rendelkezik, tőle függ, hogy megengedje-e a vállalkozást? az engedékenységgel s ezzel a köszönárát pedig ő szabja meg. Ezzel szemben mit ér az, hogy rendelkezési joga a széntelepek felett a törvényben elismertetik ugyan, de az bármely vállalkozó vagy felfedező által megváltható még pedig úgy, hogy a váltsági összeg maximuma is előre meghatározatik: a hektáronként (és évenként) fizetendő 40 frtnyi térdíjban, meg a métermázsánként szolgáltatandó fél, illetve egy fillérnyi terménydíjban!

Pedig a helyes szabályozás érdekében, ha a javaslat hű akar maradni azon eszméhez, hogy az adományozás tárgyát a bányater, nem pedig valamely meghatározott fajú ásvány telepe képezi, tovább is kénytelen menni, úgy hogy a szénbányászatot a fémek és többi égvényes ásványok bányászatától csak a váltsági fillérek különböztetik meg. Óhajtom, hogy a 3. §. minden okszerű következményeivel együtt sikert arasson, mert a mostani állapothoz képest ez is nagy haladás volna, de — nem reméllem.

Ha tehát e remény csalókéának bizonyul, akkor a földbirtok jogát a szénbányászat érdekeivel a tervezett jogintézmények keretében csak azon az alapon lehet összeegyeztetni, melyet idézett tanulmányomban kifejtettem. Az eredeti tulajdon szerzésnek a jogcíme az adományozás maradna a szénbányászatnál is; tehát a széntelepet maga a földbirtokos — csak úgy, mint egy idegen vállalkozó — adományozás folytán tarthatja fel. Kutatási engedélyhez, habár annak titokban kitűzött célja széntelep fölfedezése volna is, a bányahatóság a földbirtokos beleegyezését ne követelje. A kutató azonban, ha önálló feltáráshoz alkalmas településben szénrétegre akad és a földbirtokossal megegyezni nem tud, vagy az egyezkedés terére lépni nem akar, a leletet haladéktalanul a bányahatóságnál jelentse be; a bányahatóság pedig hivatalból nyilatkozatra hívja fel a földbirtokost: ragaszkodik-e törvény által biztosított rendelkezési jogához? s kötelezi-e magát arra, hogy a kitűzött határidő alatt a művelési jogosítványt a bányahatóságtól megkéri, annak kinyerése után a telepet feltárja és a felfedező

költségeit a megállapítandó leldíjjal együtt megtéríti? Tagadó válasz esetén a nehézségek eloszlanak, de ha a földbirtokos nem nyilatkozik, vagy ha benyújtott nyilatkozatában rendelkezési jogához ragaszkodik ugyan, de a kitűzött idő alatt adományt nem kér, vagy a megállapított költségeket és leldíjat meg nem fizeti, avagy a kinyert adomány dacára a széntelepet parlagon hagyja, rendelkezési jogáról lemondottnak tekintetik s ez esetekben a vállalkozóval szemben csak a terménybérre tarthat igényt, mely a termelt barnaszén mázsája után egy, a fekete szén mázsája után két fillérben volna megállapítható. Egyénileg és kizárólag e joggal csak azon földbirtokos élhetne, kinek természeti összefüggésben a felfedezett széntelep fölött oly terjedelmű birtoka van, mely alatt az 50,000 m² minimális kiterjedésben meghatározott széntelek fektethető; a kisebb birtokosok együttesen e jogot csak társulati szervezetben gyakorolhatnák. És csak önálló feltárássra alkalmas lelet esetén, mert ha az önálló feltárássra nem alkalmas, hanem csak mellékesen, más ásványnyal vagy csekély mértékben jó elő, a bányász a lelet bejelentésére nincs kötelezve. Idézett tanulmányomban részletesen kifejtém a kérdést, melyet itt csak rövid kivonatban érintek.

«Bányajogosítványt mindenki szerezhethet», mondja az 5. §.; pedig nem azt mondja — a mit akar.

Nem is szólva azokról, kik állásuknál, szolgálati viszonyuknál fogva nem szerezhethetnek művelési jogosítványt, egy tébolyodott, ki gondnokság, egy kiskorú, ki gyámság alatt áll, csak nem szerezhethet bányajogosítványt! A javaslat valószínűen szakítani akar az 54-ik rendtartás álláspontjával, mely a művelési jogosítványt az ingatlan tulajdonszerzési képességhez köti (7. §.); a mi nagyon helyes, mert habár az adományozott bányatelek ingatlan, de maga annak művelése mindig egy kétes sikerű, ipari vállalkozás, de akkor a művelési jogosítvány képességénél az ipar- és gyámtörvények rendelkezéseihez kell alkalmazkodni. Egy nagykorú vagy gyámtörvényeink értelmében nagykorúsított⁹ egyén bármily iparágat, a kereskedést és bányászatot is beleértve, szabadon üzhet; sőt gyámhatósági nagykorúsítás nélkül is: a 18 évet betöltött ifjak atyjuk vagy gyámjuk gyámhatóságilag jóváhagyott beleegyezésével üzhetnek ipart, mert ezen tény folytán teljeskoruakká válnak.¹⁰

A gyám és ipartörvények combinatioja mellett a képesség így megállapíttatván, kik azzal bírnak, azok üzhetnek bányaipart, szerezhethetnek művelési jogosítványt, de nem min-

⁹ 1887. 20. t.-c. 1—4. §§-ai.

¹⁰ 1884. 16. t.-c. 1—2. §§-ai.

denki. A tervezet eredeti szövege is ez alapon lett megállapítva, de a tanácskozmányban aggály támadt, hogy az éppen akkor alkotás alatt levő ipartörvény képesítésekhez köti az ipar gyakorolhatását, a szöveget tehát eljuttették.¹¹ Az ipartörvény megalkottatott s a ker. miniszter felhatalmazásával élve, a képesítéshez kötött iparágakat meghatározta,¹² de azok között a bányaipar nincs és nem is lehet; mivel az ipartörvény kijelenti, hogy rendelkezései alá a bányászat és kohászat nem tartoznak (183. §. c. p.).

Igy hát most már veszély nélkül lehet mondani, hogy bányajogosítványt mindenki szerezhet, ki a fennálló törvények értelmében iparúzésre jogosítványt nyerhet.

Az 5. §. második bekezdése a bányahatósági tisztviselőket és hozzátartozóikat zárja ki a bányajogosítványok szerzésétől. Ha e kifejezések «bányát nem művelhetnek, bányatulajdont nem bírhatnak, azt jelenti, hogy sem ingatlan, sem ingó bányavagyont, tehát bányarészcvényeket, bányarészeket (kuxákat) sem szerezhetnek, akkor a rendelkezés ellen semmi, a szövegezés ellen pedig csupán az a kifogásom, hogy nem eléggé világos és határozott. De ha ennek az az értelme, hogy a bányahatósági tisztviselők csak az adományozás és engedélyezés által szerezhető ingatlan bányatulajdonból volnának kizárva, ellenben az ingó bányatulajdon, a bányarészcvények és bányarészek (kuxák) szerzése nekik megengedettnek, akkor az ellen kifogás emelhető. A jogirodalomban ez ugyan vitás kérdés,¹³ de azt hiszem, hogy aki az egész tulajdonból ki van zárva, az részeket sem szerezhet meg s a hatósági közegek feltételezett részrehajlására az ingó bányavagyon birtoka éppen olyan befolyással bírhat, mint az ingatlan tulajdon; avagy talán a férj vagy atya nejének, illetve gyermekének bányaművét vezetvén, hivatali teendőinek rovására magánfoglalkozásba merül? ez az aggodalom indoka? Lehet, hanem kissé bajos megérteni, hogy ha erre (örökösödés címén szerzett bányavagyonnál) miniszteri engedély adatik, mivel lesz kisebb a magánfoglalkozás veszélye? egyébiránt, ha ez az aggodalom a tilalom indoka,

¹¹ A bányatörvényjavaslat szaktanácskozmányáról felvett jegyzőkönyv 111. l.

¹² Az 1884. 16. t.-c. 5. §-a alapján 1884 aug. 26-án 39,266. sz. a. k. r. 2. §-a.

¹³ Michel («Die Natur und Rechtsverhältnisse der Gewerkschaften» 99. l.) Gräbenstein. (Das allg. öst. Berggesetz 273. l.) szerint a tilalom nem tejed ki a kuxákra; az ellenkezőt vitatja Schneider («Lehrbuch des Bergrechts» 107. l., továbbá ugyanő «Zur Lehre d. Gewerkschaften» 170—178. l.).

akkor az nem a törvénybe való intézkedés, hanem a szolgálati pragmatika feladata. A porosz törvény különben minden okoskodásnak és feltevésnek utját vágja azon világos kijelentéssel, hogy a bányahatósági tisztviselők és (a törvényben megjelölt) hozzátartozóik sem bányaműveket, sem bányarészeket nem szerezhetnek.¹⁴ Ami igen helyes, ha a tilalmi rendszer álláspontját fogadjuk el és könnyen is ellenőrizhető, mivel a bányarészeket a bányahatóság állítja ki. (Jav. 163. §.).

Mivel a jogosítványszerzési képesség korlátozásánál vagyunk és a kérdés kapcsán a kuxákra is kiterjeszkedtem, a javaslat egy hiányára kell itt még reámutatnom. Az id. t. szabályok tudvalevőleg a gyámokat eltiltják attól, hogy gyámoltjaik részére bányarészeket vegyenek,¹⁵ bányaművelési jogosítványt még kevésbé szerezhetnek a pupillus részére: argumentum a minori ad majus. A gyámtörvény a gyámhatósági jóváhagyás eseteinél a kiskoru által nyitható vagy folytatható ipar és kereskedési üzletekről rendelkezik ugyan,¹⁶ de a bányavállalkozástól a kiskorú gyámját külön nem tiltja el, minthogy arról a bányatörvény intézkedik, ha a javaslat törvény lesz, a mostani bányajog s azok között az id. t. szabályok hatályon kívül helyeztetnek, a javaslat pedig ez esetről nem szól és így e kérdés ismét az egyéni felfogás zsákmánya lesz, a mi öszszefüggés nélkül alkotott törvényeinknél másutt is előfordul. E hiány pótolandó, ha másutt nem, legalább az átmeneti intézkedéseknél.

Az 5. §. harmadik alineája a főbányahatóság hatáskörével a pénzügyminisztert ruházza fel, a mi később, hol a bányahatósági szervezet van szabályozva (208. s. k §§.) szintén kifejezésre jut. A sóbányászat — mint a sójövedék tárgya — és a kincstári fémbányák gazdasági vezetése természetesen a pénzügyminiszter hatáskörébe tartozik, de a bányaipar hatósági ügyeinek ellátása inkább a kereskedelmi és iparügyek hatáskörével felruházott minisztériumhoz tartoznék. Ez a legfőbb iparhatóság, mely a közigazgatási, rendőri ügyekben a bányavállalkozás terén is inkább helyén van, még pedig önként érthetően a kincstári és magánbányavállalatokra egyaránt; közege mindenesetre több elfogulatlansággal járna el a kincstári és magánbánya-vállalkozás között előforduló érdekösszeütközés eseteiben, mint a kincstári érdekek képviselőjével megbízott pénzügyminiszter alárendelt közege.

¹⁴ «Allgemeines Bergesetz», 195. §.

¹⁵ Id. törv. szabályok VII. IV. fej. 26. §.

¹⁶ 1877. XX. t.-c. 113. §. 6. p.

II.

«A kutatásról» szóló II. fejezetben a javaslat előrebocsátván azt, hogy a kivett helyek leszámításával (7. §.) természetes települési helyén ásványt mindenütt szabad keresni (6. §.), nyomban kijelenti, hogy aki azonban «valamely területen mások kizárásával akar kutatni, köteles a bányahatóságnál a kizárólagos kutatást bejelenteni (8. §.); és azután a kizárólagos kutatási intézmény szabályozását folytatja, mintha csupán ilyen kutatási vállalat léteznék. Közönséges, egyszerű kutatás lesz-e megengedve? azt a 8. §. szövegéből csak sejteni lehet. I. Lehet-e vagy kell-e az ily kutatást bejelenteni? e kérdésre határozott választ hiába keresünk. Miután az ily kutatás megszűnése sem jogi, sem gazdasági érvekkel nem támogatható, miután területének sem minimuma, sem maximuma, sem előirt (kör) alakja nincs, az kizárólagosságot a kutatásra, fenntartott területet az adományozásra nem biztosít s a megszerzése körüli eljárás is más, — állapota ily sok eltérés mellett nem maradhat szabályozás nélkül, csupán sejtelemre bízva, aminthogy szabályozva is volt az eredeti tervezetben; hogy e szabályok módosított szövege miért maradt ki, — azt az indokolás mondaná meg — ha volna.

Lehet-e másképp kutatni, mint kizárólagosan? még ez a kérdés is jogosult, mert a felügyeleti illetékek csak a kizárólagos kutatás után vannak megállapítva. Tehát a bányahatóság az ily kutatási területek felett (következtessük annak megengedhetőségét a 8. §. szövegéből) ne gyakoroljon felügyeletet, mert annak illetékét sem szedi? Be kell-e jelenteni a bányahatóságnak vagy nem? ha a kutató a földbirtokossal meg egyezett, fölmentve érezheti-e magát a bejelentés kötelessége alól és ezzel csak akkor kénytelen, ha a földbirtokossal meg egyezni nem sikerült? Mindezen kérdésekre alkothat magának kiki véleményyt, saját belátása szerint. Az én belátásom például abban állapodik meg, hogy ha a kutató öntelkén kutat, vagy a másén ugyan, de a földbirtokossal megfér, nem köteles kutatási vállalatát a bányakapitányságnál bejelenteni, ha t. i. kizárólagos kutatást nem akar; csak — ha ilyet akar — akkor tartozik bejelenteni.

Amde ezt egészen helytelennek vélem, és hogy ez a porosz bányajogban így van szabályozva, azt sem tartom döntő érvnek, mert a mi ott helyén lehet, az a mi (érvényben levő szabadkutatási és fenntartani szándékolt) kizárólagos kutatási intézményünk mellett tarthatatlan. A porosz jogban ugyanis a kutatás csak a lelet felfedezésének időpontjáig tart s akkor

jő a felkérvény, a Muthung (a régente nálunk is ismert *mutungatio*), melynek védelme alatt a kutatási munkálatok — azonban már csak technikai, nem pedig jogi értelemben véve — egész az adományozásig folynak. «Das Schürfen im rechtlichen Sinne, mit dem Funde der Lagerstätte abschliesst».¹⁷ Annak lefejtése fajulhatása, nagyobb földalatti hajtásai már a felkérvény idejére esnek, mikor a bányahatóságnak a rendőri felügyeletet módjában áll gyakorolni.

A helyzet tehát nem azonos, mert a javaslat a kizárólagos kutatásban védelmet biztosít a kutató számára a lelet után is az adományozási kérvény benyújtásáig; a kutatás tehát folyik a «Fund» után is, még pedig nem csak technikai, hanem jogi értelemben is. És veszedelem nélkül, mert — noha a javaslat a kizárólagos kutatót csak akkor utasítja adományozás kérésére, midőn művelete valóságos feltárássá fejlődött (20. §.) — mindezen munkálatok bányahatósági felügyelet alatt folynak, mivel az ily vállalkozó kutatási szándékát köteles bejelenteni.

De az egyszerű kutatásról hogyan szerezzen a bányahatóság tudomást; mennyire haladt a kutatás, ha az bejelentve sincs? és ha valamikép értesül a vállalatról, mikor ingeráljon? várja meg — a 20. § analogiája szerint — azt a stádiumot, midőn a munkálatok már világos lefejtéssé fajulnak? De addig évek során át folyhat a művelet oly földalatti hajtásokban, mik bányarendőri felügyeletre érdemesek. Tisztelem a mély értelmű rövidséget, de ott, a hol oly lényeges különbség létezik a két vállalkozás jogi természete között, a hol életbiztonság forog szóban, a világos rendelkezéseket szükségesnek látom.

A kifejtettek értelmében célszerű volna ily értelmű rendelkezés:

A kutatási szándék az illetékes bányahatóságnál bejelentendő; a bejelentés: a megyét, járást, községet és abban a kutatási tér fekvésének külhatárait jelölje meg. Ily bejelentésre az öntelkén kutató is kötelezve van. A bányahatóság a bejelentésről bizonylatot állít ki, mely azonban a kutatási térre kizárólagosságot, elsőséget és adományozásra fenntartott területet nem biztosít, de azon vállalkozó számára, ki más földjén akar kutatni, igazolványul szolgál. A bizonylat ily esetben a földbirtokosnak a munkálat megkezdése előtt fölmutatandó s a kárpótlás iránti egyezkedés megkísérlendő; ha ez nem sikerül, az V. fejezetben meghatározott eljárás következik. A kutatási tér alakja és terjedelme csak a törvényes tilalmak (7. §.) és a szerzett jogok által van korlátolva.

¹⁷ Klostermann «Das allg. Berggesetz» 80. l. 15. jegyz. Porosz bányatörvény 5—11. §§-ai.

A kizárólagos kutatás védi a vállalkozót más kutatók versenye ellen a kutatási kör kizárólagossága, — más felkérők ellen pedig a fentartott tér megállapítása által. Ezzel azonban szédelgés is üzhető, a mennyiben emberek: tőke és komoly vállalkozás nélkül, avagy nagyobb bányabirtokosok, szomszédos versenyvállalatok keletkezésének útját vágandók, kizárólagos kutatást jelentenek be, és így biztosíthatnak maguknak nagy területeket, miket föltárni nem tudnak vagy nem akarnak, de — lekötnek, megteremtven ezzel a hegyzárlatot (Feldsperré) annak minden hátrányával együtt. Korlátolására nézve kétféle vélemény van, megfelelően eltérő jogszabályok javasol-
gatóásával:

Az egyik azt ajánlja, hogy a kutatási kör és a fentartott terület terjedelme legyen lehetőleg kis térre korlátolva, a jogositvány pedig legyen időtartamhoz kötve és csak annak adassék, a ki már bizonyos végzett munkát tud kimutatni. Tehát tér- és időbeli korlátolás és már végzett előkutatási munkálatok feltétele mellett, a mi az egyszerű kutatás részletes szabályozását teszi szükségessé. A másik nézet az előzetesen végzett munkák kimutatását, a terület megszorítását és az időtartam korlátozását feleslegesnek tartván, a kutatási illetékekben és a bányahatóság által megszabott munkák teljesítésének ellenőrzésében elég biztosítékot lát a visszaélések ellen. A javaslat az ellennézetek összeegyeztetését kíséri meg, leszál-
litja ugyanis (az eredetileg 1,256 hektárra tervezett) kutató kör területét $78\frac{1}{2}$, a fentartott területet pedig ugyanennyiről $19\frac{2}{3}$ hektárra; tehát a mostani bányatörvényhez közeledik a megszüntetvén a kör és fentartott terület közötti aránytalanságot, az arányt körülbelül egy negyedben állapítja meg. Előrevégzett munka kimutatásához és időtartamhoz azonban nem köti a kutatási jogot, hanem megelégszik azzal, hogy kutatási illetéket (202. §.) hatóságilag megszabott munkateljesítést és termelési kimutatást követel.

E kérdésre vonatkoznak a 10., 11. és 18. §§-ok, ez utóbbinak azonban csak első bekezdése.

Nehéz véleményt mondani egy még ki nem próbált rendszerről; de azért aggályom van, hogy a megszabott munka teljesítése feletti felügyelete és a termelési kimutatás ép oly kevésbé fogják a hegyzárlatot kiirtani, mint a kutatási illetékek kötelező fizetését. Mindez megvan most is, sőt ennél több, mert van időbeli — az igaz, hogy prolongálható — korlátozás, és van — hegyzárlat mégis.

Hiszen azok is, kik e rendszer védői, a hatósági közegek számának a szükséghez mért szaporítását hangsúlyozták, beismervén, hogy a mai hatósági szervezet a célra elégtelen,

és hogy e rendszer mellett a kutatási munkálatok komoly ellenőrzése (pedig ez a kérdés lényege) kivihetetlen. Minthogy azonban ez a hatósági szervezet kérdésével, a kör minimális és maximális terjedelme pedig — valamint azok fentartott területei — az adományozandó telkek kérdésével függenek össze, — egyéb megjegyzéseimet az illető helyen adom elő.

A 13. §. második bekezdése szerint: az ugyanazon napon, ugyanazon területre jelentkezők — egyezség hiányában — az összevágó területet közösen kapják kutatásra. Alapjában helytelen, következményeiben bonyodalmak szülője; a jogok versenyénél, illetve összeütközésénél egyenlő erejű jogcímek mellett mindig az elsőbbség dönt. *Prior tempore, potior jure*; arra való az iktató könyv, hogy ott a bejelentés sorszámot kapjon, sőt az érkezés órája is feljegyezhető; így van a porosz jogban is.

A kutatási jel az igazolvány vételétől számított 15 nap alatt állítandó fel (16. §.), a mi kissé sok (a mostani rendtartás 3 napot állapít meg), mert figyelmeztető jel hiányában mások jóhiszeműen hiába való költségbe verik magukat.

A jel alakja nagyon is körülményesen van meghatározva, felesleges is, gyakorlatilag értéktelen és terhes. A jel — mint a kör központja — figyelmeztetés mindenki számára, hogy attól a jeltől pl. 500 méternél közelebb ne kezdjen kutatáshoz, de erre elég egy bányászjelvénynyel ellátott pózna. Aki közelebbi adatok iránt érdeklődik, az a politikai hatóságnál megtudhatja, hiszen nemcsak a kutató jelenti be a jel felállítását (17. §.), hanem a bányahatóság is megküldi az igazolvány mását (14. §.) a politikai hatóságnak, mely azokat sorrendben gyűjti és megtekintésüket bárkinek megengedi (22. §.). Bárki meggyőződést szerezhet az ügy állásáról, ha mindezt a tábla nem hirdeti is, melyről az időjárás viszontagságai úgyis letörlik mielőbb a hivatalos adatokat, ha csak érc- vagy olajfestésű betűk nem hirdetik azokat (talán erre kell a 15 nap?), a mihez a félreeső hegyvidékek szegény bányászai nehezen jutnak.

A 19. §. harmadik bekezdése «a földtulajdon tartozékát képező ásványokról» szól; helyesebb volna ily szöveg: a földtulajdonos rendelkezése alá eső ásványok stb., mert a tartozék valamely fődolog mellékdolga, azzal használati célokra egyesítve, de természeti különletét megtartva; és így helyesen használt kifejezés: a bányauzemhez szükséges gépek, szerszámok, térképek stb. ire (73. §.), mik a bányaművek tartozékai. De az ásvány nem tartozéka a földnek (csak úgy vagy ép oly kevésbé, mint a halászati és vadászati jogok, noha ez a két törvény így mondja).

A 23. §-ra egy kis irálýmódosítás reáférne. Tautológiában szenved: a «kár és kártalanítás» kifejezés egy mondatban négyszer előfordulva kellemetlen is, felesleges is. Egyszerűbben így hangzanék: a «károk megtérítése, illetve biztosítása».

III.

A III. fejezet a bányatulajdon (adományozás és engedélyezés címén való) szerzéséről szól s ilykép a 70 iki bizottsági javaslatban és a mostaninak eredeti szövegében foglalt felkérvényt (Muthung) elejtette.¹⁸ A mi igen helyes, mert a kizárólagos kutatás és adományozás intézményei közé beékelni egy olyan intézményt, melynek részei már felbontva: részint a zártkutatási jogokban, részint az adományozás iránti eljárásban benfoglalvák, felesleges volna.

A sajátképi felkérvény, úgy a mint azt a porosz jog szabályozza, egy egész önálló jogintézmény, mely a felkérőnek a felkért területre dologi jogigényeket biztosít, melynek az adományozott bányatelek tulajdonjoga sem praevarikál; a jogtan a felkérő e jogigényét a megnyílt, az adományosét pedig a birtokba vett örökséghez hasonlítja.¹⁹ Ha ez a hasonlat sántikál is, annyi bizonyos, hogy ezen igényeket, bár szerényebb mértékben a javaslat a kizárólagos kutató részére a zárt kutató körben és a fentartott területben biztosítja; és a jogigények adományozás által való megsértése ellen a 40. §-ban biztosított kereseti jog által nyújt védelmet. Ha ugyan a gyakorlat ezt így értelmezi.

E lényeges és a hozzátartozó egyéb részek leszámítása után a mi felkérvény elnevezése alá tartoznék, az nem volna egyéb, mint az adományozási kérvény alakszerű kellékeinek és esetleg a bányaszemlének szabályozása, a mi már a felkérvény intézményének nevére is alig érdemes és az adományozási intézmény kiegészítő része.

Hogy a kizárólagos kutatás és a végcélját képező adományozásra vonatkozó rendelkezések között megvan-e a kellő összhang? arról alább lesz szó.

¹⁸ 70-iki jav. 31—44. §§. B. t. jkv. 145—150. s. k. l.

¹⁹ Ha a bányahatóság a felkérvény elutasításával másnak adományozta a felkért területet, a visszautasítástól számítandó 3 hó alatt a felkérő a birtokbiróság előtt beperelheti az adományost. A kereset tárgya: az adomány érvénytelenítése és a felkérő jogainak megállapítása, tehát egy ítélettel eldöntendő dologi jogi idény. Porosz b. t. 22., 31. és 35. §§-ok. Klostermann id. m. 88. l. 29. jegyzet.

Mig a szakaszok során odajutok, a közbeeső §§-okra következő észrevételeim vannak:

A 29. §. e kifejezését: «hogya az ásvány a megjelölt feltárási ponton a kérvény beadása előtt feltaláltatott legyen», kiegészítendőnek vélem e beékelt szavakkal: «természeti településében», a mi nemcsak szabatosabbá tenné a szöveget, de egyuttal a szakasz utolsó és félreértésekre alkalmasul szolgáló mondatát is feleslegessé tenné. A természeti település feltételszerű kijelentése azért is szükséges, mert különben a hányókból (Halde) záporosók vagy vízmosások által mélyedésekbe, völgyfenekekbe sodort ásványtartalmu rétegeket is lehetne az alatt érteni, holott az ily ásványokat a javaslat a kültelkek adományozására szánta: hányók, terek elnevezése alatt (45. §.); de már ez esetben nem a hányótereken volnának azok.

A végső mondat — mely az ásványok bányászati nyeresésre alkalmas voltát az érvényességi feltételek közé sorozza — elhagyandó, mert veszedelmesen hasonlít a «lefejtést érdemlőség» (Abbauwürdigkeit) intézményéhez, a mit pedig a javaslat sem akar fentartani, és a melyhez már jelenlegi bányahatósági gyakorlatunk sem mindig ragaszkodik.²⁰ Pedig az egy határozott fogalom, minden gyámkodó balkövetkezményeivel együtt, mig a kifejezés «bányászati nyeresésre alkalmas», jóval határozatlanabb és egyes esetekben, félszegül alkalmazva az előbbinek hátrányaihoz vihet.

Hogya e mellett csak oly telepre keletkeznék bányavállalat, mely művelésre alkalmas, arra is kellő biztosítékot nyujtana a «természeti település» feltétele; ez félreérthetlennül kifejezi azt, hogya bizonyos fajú ásványnak telep vagy érképződése természeti fekvényében találtatott és így egy bányavállalat megkisérlése nem épen szédelgés. Haszonnal vagy kárral? az a vállalkozó dolga. A legtöbb jog szövege megelégszik ezzel és csak a bányahatósági döntvényekben vagy tudományos kifejtésekben találhatók e kifejezések: «bányászati nyeresésre vagy komoly feltárássra méltó», mint a konstatált természeti település következménye és magyarázata.²¹

A fekvési térképben (30. §.), valamint az adományozási kérvénynek ezzel összefüggő részében (27. §. 3. p.) szükségesnek látnám a feltárási pontnak a két elmozdithatlan ponttól való távolságát és irányát a déllőhöz (Meridian) viszo-

²¹ L. «Szemle bányajogi gyakorlatunk terén» Jogtud. Közlöny 1885. évf. e sorok írójától.

²² «Auf seiner natürlicher Ablagerung» mondja a porosz jog 15. §-a. (A birói és hatósági döntvényeket l. Klostermann id. m. 94. l. 34. j.) U. i. Feraud-Girand. «Codes des mines» 1. k. 94. l.

nyitva kitüntetni és ezt a szövegben mindkét helyen kifejezni. Igaz, hogy ez szokás és alig lehet máskép, de az egyöntetű eljárás és világosság érdekében az északdelevonal megadását követelni nem árt, mert különben a legtökéletlenebb térképek betérjesztése is képzelhető; haladottabb államok törvényei is megkövetelik s a bizottsági javaslat is fölvette.²²

A 34. §. második bekezdését a következő szöveggel helyesbíténém:

«Miért is a bányahatóság köteles az ily kérvényekre a beiktatás alkalmával a sorszámon kívül az érkezés napját és óráját oly pontosan feljegyezni, hogy a beadvány elsőbbségére kétség ne támadjon».

A hol az állam nem tartja fenn magának azon jogot, hogy az ugyanazon területen kérelmezők közül azt válaszsza ki, a kinek szakképzettsége, ügyessége és tőkeerejében legnagyobb biztosítékot lát az eredményre nézve,²³ ott az ugyanazon területre egyenlő erős jogcímek mellett jelentkezők között csak az elsőbbség dönthet. A kényszerközösség eszméje, a mi — egyezség hiányában — a javaslat szerint alkalmaztatnék és a mi az 54-iki osztr. bányarendtartásból van átvéve (53., 74. §§ ok), nem igen szerencsés ötlet, mert az a vállalkozás terén ritkán vagy soha sem vezet jó üzleti eredményre. Talán — kivételkép — az ugyanazon pillanatban és területre benyújtott kérvényekre lehetne alkalmazni, de ez a legritkább eset és ilyenkor is elsőséget nyujtanék a kizárólagos kutatók számára, ha a felkért terület egészen vagy részben a kutatási körbe esnék és ő nem egyedül a javaslat által a kör közepére szorított fentartott területhez kíván ragaszkodni (19. §.).

Ennyivel bővíténém a kizárólagos kutató jogait a fenntartott területre nézve s így az egyenlő prioritás kérdésében az ő erősebb jogcíme döntene.

A 36. §. 1. pontja (a 29. §-nál előadottak értelmében) következően módosulna: meggyőződést szerez magának afelől, hogy a bejelentett ásványlelet természeti településében tényleg megvan és a kérvény beadása előtt feltaláltatott. Hogy az «bányászati nyeresre alkalmas», az mint felesleges, kihagyandó.

A 39. §. a hatóságnak nem ad kellő utmutatást, hogy a felszólamlók vagy a folyamodó közül kit utasítson perre; «az ügy állásához képest» («Stand der Sachen» Vollzugsvorschrift 48. §.) perre utasítani valakit», nagyon általános kifeje-

²² P. b. t. 17. §. Biz. jav. 39. §. 2. bekezd.

²³ Ez pl. a francia jog álláspontja, l. Féraud-Girand id. m. 1. k. 254. s. k. l.

zés. A perindítás annak a terhe, a ki gyengébb jogcímmel bír, egyenlő jogcímek mellett pedig az döntene: ki van az igényelt jog birtokán kívül? A perre utasító határozat ellen jogorvoslatnak nem volna helye.

A 41. §. 6. pontja (úgyszinte a 36. §. 5. és a 35. §. 4. pontja) a szénkérdés eldöntésével függ össze és annak kimenetéhez képest marad vagy módosul.

Milyen legyen a bányatelek alakja és terjedelme (43., 44. és 42. §§-ok)? e kérdésre a törvényhozás könnyen felelhet, mert a különböző rendszerekben lehet válogatni.

Elsőnek kínálkozik a hosszutelek,²⁴ melynél az ásványtelep képezvén az adományozás tárgyát, hármas kiterjedésének határai körül: a vastagság (Mächtigkeit, a vállapoktól a földű és fökübe nyuló pár öllel együtt), a dőlés (Verfläichen vagyis a telepnek lejtős kiterjedése fel- és lefelé) már megadván két természeti határt, csak a hosszúság megállapítása szükséges. Ezt a feltáró, illetve lelponttól bizonyos távolságban úgy állapították meg, hogy annak iránya az északi delejvonalhoz viszonyítva jelöltetett meg; ez a csapás (das Streichen). E telekrendszer a látszólagos és természetszerű előnyök dacára csak kivétel, mert az átmetszéseknel, egyesüléseknél, vetődéseknél sok vitára szolgáltat alkalmat és a javaslat is kivételkép ott, hol rendes telek a szerzett jogok sérelme nélkül nem fektethető, engedélyezi (44. §.). A természeti határokat megjelöli s a meddő kőzetből a vállapokhoz mindkét oldalon 20 métert számít; a csapás maximumát 600 méterben állapítja meg, de nem a feltáró ponttól számítva. A feltáró pont csak legyen a vonalhosszban, de a kimérésnél nem szükségkép kiindulási pont; a régebben adományozott hosszú telkek rendes sík telkekké átalakíthatók. (239. §.)

A hosszú telkek rendszerét egyelőre korlátozni, idővel pedig megszüntetni akarja; a mi ellen nem lehet kifogást tenni.

Csak az a megjegyzésem, hogy a csapás iránya nincs az északi delejvonalhoz viszonyítva; továbbá nem helyeslem, hogy a használt műkifejezések törvényszerkesztési kísérleteinkben egyéni izlés szerint változnak, holott törvényben az elfogadott és használt kifejezéseket célszerűbb megtartani, főleg ha azok jobbak, mint nyelvújításokat tenni. Így pl. a telek déllőhöz viszonyított hosszirányának megjelölésére a csapás volt használatban (Zsigmondy is ezt használta), mert ez keskeny,

²⁴ Längenfeld, Verflächende Grubenmass nevek alatt a német és alpesi osztrák tartományokban is ismeretesek. Nálunk Felső-Magyarországon vannak elterjedve. Gränzenstein 133. l. Klostermann 108. l. 58.

hosszu vonal, melyről nincs eltérés, a mi csak kissé meredek dőlésnél egészen megfelel nyelvünk természetének; ennél bizony a javaslat által használt «vonulás» ha újabb is, de nem jobb, épen úgy mint vállapok helyett fölvelt «választék».

Ennek ellentétét képezi a bányatér (Feld), mely szintes keresztmetszetű s a végtelen mélységbe lenyúló siklapok által határolt terület. De ebben is van eltérés — a főbb sajátságok azonossága mellett — úgy a tér, mint az alak tekintetében.

Az osztrák bányajog ebből telekegységet csinál, a mi egyúttal tér minimum, mert ennél kisebb tér nem adományozható, azonban többszörözni lehet bizonyos számú telekig, ami maximumot képez. Ismérve: a derékszögű négyszög alakja, folyománya a fektetett bányatelkek által körülzárt területen a határköz (Überscharren) keletkezése, mely nem elég nagy vagy formás, hogy arra egy alakszerű telket beszorítani lehessen.

Ezzel szemben a siktelkek másik rendszere: a tér szerint megszabott telekegység eszméjét, sőt a négyszögű alakot is feladva, a bányatérnek csak maximumát, szintes metszetét, fent egyenes vonalak, lefelé a végtelen mélységbe nyúló függélyes siklapok által való határolását állapítja meg.

A javaslat az utóbbi rendszert fogadja el, a mi jogrendezési és technikai szempontból előnyös. Mindamellett néhány megjegyzés tehető; mert midőn a telek alakját úgy határozza meg, hogy annak «felületét egyenes vonalak, mélységét rendszerint a végtelenségig függélyes sikok határolják», akkor a porosz törvényt követi ugyan, de oly eltéréssel (kihagyás és módosítással), a mi nem válik előnyére. A szintes keresztmetszet (horizontale Projection) kimaradt belőle, talán mert önként érthető, holott annak világos kifejezése célszerű; a mélységi határokat pedig a függélyes siklapok csak ott alkotják, ahol a helyi körülmények megengedik. Mert országterületi határok, folyók vagy már adományozott bányatelkek beékelte határszögei mindazt megzavarhatják, s csupán a szimmetria kedvéért az ily vállalat adományozása nem maradhat el; a porosz törvény ezt így fejezi ki: «soweit die Oertlichkeiten es gestattet» (26. §.), ami sokkal világosabb, mint a javaslat által használt («rendszerint») kifejezés.

További megjegyzéseim az alakra. Elő van írva, hogy az adományozott telek fektetése által «szabadon maradó terület körül ne zároltassék», a minek csak akkor volna értelme, ha a javaslat határközök keletkezésétől tartana; úgy de ilyenek csak ott keletkezhetnek, a hol a telekminimum vagy a telek derékszögű négyszög alakja van megállapítva, a hol tehát vagy

térszűke vagy a tér idomtalansága miatt egy szabályos bányatelek nem fektethető. Csakhogy a javaslat a derékszögű négyszög telekformáját feladja,²⁵ telekminimumot pedig nem állapít meg és így rendelkezéseivel nincs összhangban az aggodalom afelett, hogy mi lesz a körülzárolt területből? Miután rendelkezései értelmében bármily kicsiny és akárhány szögű bányatelek is adományozható, ha felkérlik, lesz belőle bányamű; egészséges bányavállalat lesz-e? az más kérdés, mire a telekminimum kérdésénél visszatérek.

Az alak harmadik kelléke e szavakkal van meghatározva: «bármely határponttól egy másik határponthoz a távolság nagyobb ne legyen, mint a milyen hosszú egy négyzet oldala, mely négyzetnek a térnagysága ötször akkora, mint az illető bányateleknek a térnagysága» (42. §.).

Ez a megengedett legnagyobb hosszoldal megállapítása és egy szabatosan formulázott matematikai képlet, de mint törvényszöveg — képtelenség. Egyáltalán nem tudom, hogy jutott a javaslat e formulához, ámbár igaz, hogy a tárgyalások alkalmával a leghosszabb és legrövidebb oldal közötti arány úgy lett meghatározva, mint 5:1-hez, és e formula alapján tett számításaim eredménye ezzel azonos, de akkor sokkal egyszerűbb így:

a bányatelek leghosszabb oldala legfeljebb ötszöröse lehet a legrövidebb oldalnak.

Áttérek a bányatelek terjedelmére, amihez egy kis bevezetést vagyok kénytelen előrebocsátani.

A kizárólagos kutatás és a felkérvény két analog természetű intézmény; mindkettő bányatulajdont és annak elnyeréséig védett munkálkodást biztosít, mindkettő az adományozás előkészítése s ha a modalitásokban eltérnek is egymástól, abban megegyeznek, hogy közöttük és végeredményük, az adományozás között szoros összefüggés létezik. A porosz jog például erre nagy figyelmet fordít, sőt az osztrák törvény is. Ily gondosan figyelt-e az összhangra a javaslat is? szem előtt tartotta-e azon matematikai pontosságot (és ebben a vállalkozó érdekét), a mit a kizárólagos kutatási kör által biztosított reménybeli jogok és az adományozandó telkek térnagyságának viszonya megkíván?

A bányatelek terjedelme — feltehető, hogy szintes keresztmetszetben — legfeljebb 200,000 m², széntelkeknél legfeljebb 800,000 m²; ezek az egy felkérésre adományozható legnagyobb szén- és egyéb telkek.

A telek nagyságának kérdése és a kizárólagos kutatási

²⁵ L. a 43. §-t. V. ö. Jkv. 178. lapján foglalt kijelentéseket.

kör nagysága közt szoros az összefüggés, még pedig nem csak a fentartott terület, hanem az adományozható telek fektetése miatt is. Az osztrák törvény, mely a felkérvény helyébe a kizárólagos kutatást tette, honnét azt a javaslat átvenni és fentartani szándékozik, a kutatási kör sugarát azért szabja 425 méterre (31. §.), hogy a kör központjából bármely irányban egy leghosszabb formájú (többes) telket fektetni lehessen; de azért is, hogy a kör térfogata az adományozható telekmaximumot kiadja. Ezt azért hiszem, mert a kizárólagos kutatási kör mégis csak a felkérvény intézményéből származott, ugyanazon alapeszméből indult ki és azonos cél felé törekszik, mely az egész felkért terület biztosítását jelenti; ha korlátolja is hatását, de egy oly régi jogintézmény reminiscentiájától nem szabadulhat, bár elismerem, hogy a másodsorban megérintett cél a törvényben és motivumaiban világosan kifejezve nincs. De azért ezt az intézmény eredete és intézkedéseinek természete sejtetik.

A kör területe: 56·67 hektár, a fentartott területet 14·17 hektár, az adományozható maximum 36·09 ha., természetesen széntelkeknél, mert más bányavállalatoknál ez csak felényi.²⁶ Tehát a kör területe négyzet alakú telekben a telekmaximumot is kiadja²⁷ (még könnyebben fektethető abban a javaslat által tervezett siktelek). Kár, hogy az osztr. törvény a jogvédelem eszméjét ez alapon tovább nem fűzte.

Mert — nézetem szerint — a fentartott terület azon védelemnek, miben a törvény a kutatót részesíteni akarja, minimumát képezi; egy további védelem volna, ha a versenyző felkérés azon eseteiben, midőn elsőbbség nem dönthet (a mi a javaslat szerint az ugyanegy napon benyújtott kérvényeknél is előfordulna (34. §.), a versenyző felkérők között a kizárólagos kutatót illetné meg az előjog. A vállalkozási verseny ilyen körülményei között már oly komoly vállalat áll a törvény előtt, mely védelemre érdemes; e részben kárpótolná a kutatót azon védelemért, melyet a felkérvény mellett a vállalkozó élvez, úgy is eléggé megrövidülhet azon esetekben, midőn megelőzik s a kör közepén fentartott területre szorul (11. §.). Ez nem egyenértékű azzal az előnnyel, mit a felkérvény biztosít.

Hogy az egy felkérésre adományozható telek-maximumot egyidejű verseny esetén a kizárólagos kutató előjoggal köve-

²⁶ Probstner A. számításait vettem alapul. $45,116 \text{ m}^2 \times 8 = 360,928 \text{ m}^2$ Jkv. 175. l.

²⁷ A 425 méter hosszú sugár által leírt kör területébe fektetett négyzet-telek terjedelme: $T = 4 \times 425 \times \frac{125}{2} = 361,250$, vagyis 36,125 hektár, tehát még a telekmaximumnál is nagyobb.

telhesse, ahhoz szükséges, hogy a kutatási körben az a telek elférjen.

Sőt a javaslat által elfogadott telekrendszer mellett: a kör sugara és — a mi ezzel azonos — nagysága meg a fentartott terület, valamint a legnagyobb adományozható bányatelek közötti arány okozati összefüggése főleg az utóbbiban keresendő. Nem úgy, mint az osztrák jogban.

A sugár hosszát nem azért kell ilyen vagy amolyan hosszúságban megállapítani, hogy a központból a kör széléig egy megszabott formájú, derékszögű minimális bányatelket — mint fentartott területet — kiszabni lehessen. Ilyen telek kötelezően megállapítva nincs, miért is a javaslat következetesen a központ körül a sugár felével leírt körre utalja a kutatót, mint fentartott területre.

De ha siktelkek tetszés szerinti alakja mellett a sugár sem a fentartott terület, sem az abban adományozandó telek kiszabására nem bír fontossággal, akkor annak egyedüli jelentősége abban rejlik, hogy a kör nagyságát — az adományozandó telek maximumával összhangban — határozza meg.

A javaslat megnyújtja ugyan a kizárólagos kutatási kör sugarának hosszát 500 méterre s ez a maximum, mert van minimum is 250 méternyi sugárral (10. §.). A leghosszabb sugárral körülírt terület 78·5 hektárt, a legkisebb sugárral képzett kör pedig $19\frac{2}{3}$ hektárt foglal magában (a mi éppen a legnagyobb kör fentartott területével azonos); egy felkérésre adományozható legnagyobb telek 80 hektár. Látható, hogy az osztrák törvény kutatási körén belül a legnagyobb széntelek is elfér, addig a javaslat szerint adományozható legnagyobb telek pár hektárral meghaladja az egész kör területét.

A kör sugarát szabták-e kurtára, vagy pedig a telek területét vették-e túlnagyra? arra különféle válasz kapható. A fém- és egyéb telkek maximumát senki sem mondhatja nagynak, hiszen az a jelenlegi méreteknek felel meg; a széntelkek nagysága meg van kétszerezve, a mit lehet túlságosnak, lehet kicsinynek is mondani, a mint ez a szaktanácskozmányon meg is történt. Sőt a széntelek maximumára nézve competens egyén kijelenté, hogy az nevetségesen csekély, kimutatván, hogy egy nagyszabású szénbánya-vállalathoz legalább 100 adományozás volna szükséges²⁸; a törvény azonban nem csupán a latifundiumok számára készül, s a javaslat által tervezett legnagyobb széntelek az eddig egy felkérésre adományozható területnek kétszerezését képezi, pedig — többszörözhető lévén — annak nagysága ellen eddig nem igen volt panasz

hallható. Fejlődő szénbányászatra számítva, annak megkétszerezése legalább is indokolt és idők múltán talán szűk is lesz. A telek tehát nem túlnagy, hanem a kör sugara rövid. A sugár meghosszabbítása annyira, hogy az avval leirt kör területe kiteljék és — megelőzés esetét kivéve — egyidejű felkérés esetében a kizárólagos kutató előjogát képezze, közeledés volna az elhagyott felkérvény eszméjéhez, melyből a kizárólagos kutatás származott, de úgy, hogy annak alapeszméjétől eltért. Hisz ezt a telekminimum szabályozására kiküldött albizottság is javasolta, a mit avval ütöttek el, hogy a husz hektáros minimális telek sem fektethető el megengedett leghosszabb formájában, az 500 méteres sugár vonalában. Természetes, hogy nem; sőt az egész átmérő vonalában sem!²⁹

De mihielyt a javaslat szakít a mostani derékszögű négyszögek által határolt és területükben szám szerint kiszabott telekegységek rendszerével, melyeket fentartott terület alatt a sugár hosszában és bármely irányban lehet és kell kimérni, és mihielyt ezek helyébe az egyenes vonalak által határolt, de tetszés szerinti alakban, terjedelemben adományozható sík telkek rendszerét hozza be, a sugár hossza többé nem a fentartott terület telkeire, hanem csak a telekmaximum kérdésére birhat fontossággal. Hisz a javaslat is a kör központjából kifutó félsugárral leirt körben jelöli meg a fentartott tért, a telek még csak azután jó bele; hogy milyen formában? az a jövő titka. A telek olyan lesz, a melyet a vállalkozó kér s a rövid és hosszoldalak közötti egy-ötös arány csak a megengedett, de nem a kötelező leghosszabb telekformát jelenti; ily körülmények között le kell mondani arról, hogy sugár hosszát a telek hosszával kombináljuk, a helyett inkább arról kellene gondoskodni, hogy a kör területe a legnagyobb telekkel hozassék összhangba.

Még pedig úgy, hogy a kör félsugárral leirt közepe, mint feltétlen védterület, fentartott tér gyanánt a kör külső, azon kívül eső része pedig feltételes védterület gyanánt illetné meg a vállalkozót, ki ez esetben — a megelőzést kivéve — egyidejű felkérés alkalmával, tehát elsőbbség hiányában előjoggal birna. Így közelebb jönnénk a siktelkekkel a felkérvény eszméjéhez; mert az különös reform, a porosz jogot követni és az osztrák joghoz ragaszkodni. Amannak ismérvei: a felkérvény, a felkért és egész a telekmaximumig terjedhető terü-

²⁹ Az albizottság 20 hektáros telekminimumot javasolt, melynél a megengedett leghosszabb oldal 1000 méter, a legrövidebb oldal 200 méter lenne (5:1); ez egy derékszögű hosszú négyszög alakjában az átmérő hosszában sem fektethető el, mert a négy sarok a kör határait áttöri. Jkv. 182—185. 1

let kizárólagossága és a siktelkek rendszere;³⁰ emezt a kutatási kör, abban a minimális védelmet nyújtó fentartott terület és a telekegységek rendszere jellemzi. Ha az elsőnek szabadabb irányát követjük, — nem szabad az osztrák jog — bár szabatos összhangban kidolgozott, de kicsinyes korlátai között mozognunk.

Ily felfogás mellett az albizottság által javasolt 20 hektáros telekminimum behozatala sem volna lehetetlen. A sugár hossza pl. 550 méterre nyújtatván (a kerek szám nem épen szükséges), a fentartott terület jóformán azonos volna a legkisebb telekkel; azonfelül közgazdasági szempontból is előnyös lenne, mert van már nálunk elég különböző formájú apró telek, nincs ok rá, hogy azok számát s azzal a bányaproletáriatust a korlátozás elejtése által szaporítsuk.

Végül ekkor jelentőséget nyerne a javaslat azon rendelkezése is, hogy az adományozás alkalmával «szabadon maradó terület körül ne zároltassék», mert ilyenkor határközők keletkezhetnének.

A kültelkek felületénél az egyenes vonalak általi határolást szükségtelennek vélem (45. §.); a mostani bányatörvény is a vállalkozásra bizza (77. §.) a telek formáját.

IV.

A bányatulajdon szerzésének a javaslat szerint második cime az engedélyezés, tárgyai: a segédhajtások, mindkét tekintetben azonos az osztrák bányatörvénynyel, csak az elnevezések magyarosabbak s a rendelkezések nem annyira részletek, a mi különben csak előny. Az osztrák törvény — a francia jogot követve — nem csak a törvényben tartalmaz részletes intézkedéseket, hanem gyámkodó beavatkozást meg egy novellának beillő todalékkal is (a «Vollzugsvorschrift»-ban) úgy kibővíti, mintha a vállalkozók és a megszorult bányabirtokosok közös érdeke nem is léteznék.³¹

A javaslat rövidebbre fogja a kérdést, de azért, hogy a casuistikába nem bocsátkozik. rendelkezései világosak és sza-

³⁰ Porosz b.-törvény 17. 19. §§-ai. Hogy ezzel az egész, 80 hektárt meghaladó kutatási tér, habár nagyobb részben feltételes, de mégis a kutató számára köttetnék le, az ne ijesszen vissza; még mindig messze vagyunk a porosz jog által 200 hektár erejéig feltétlenül s a felkérvény által biztosítható telekmaximumtól. L. a 17. §-t. v. ö. 27. §-t.

³¹ L. erre a találó megjegyzést, a mit Klostermann művének 171. l. 158. j.-ben tesz.

badjára hagyják a vállalkozók megegyezését; miért is arról, a mi abban foglaltatik, csak néhány megjegyzésben emlékezem meg.

Az 50. §. az önálló segédhajtásra vonatkozó engedélyt kiadandónak mondja, még ha az érdekelt bányabirtokosok «nem mindegyike» járul is az egyezséghez. Ez nagyon ruganyos kifejezés, de egyuttal majdnem egyhangu hozzájárulást tételezvé, az önálló segédhajtások engedélyezését nem egy esetben megakadályozná; helyesebbnek tartanám e kifejezést: ha az érdekelt bányatulajdonosok birtokarány szerint is tetemes része kívánja stb.

Az 51. §-ban az utólagos illetéket a bányahatóság szabja meg azok terhére, kik az egyezséghez nem járultak, de később az előnyöket élvezik. Nem látom fentartva a törvény rendes útját annak, ki a kiszabott illeték fizetési kötelezettségével vagy az illeték nagyságával nincs megelégedve; pedig itt magánjogokról: a segédhajtás használatának tüzéséről, ellenértékű szolgáltatásról, állandó teher megállapításáról, esetleg annak bányatelekkönyvbe való bekebelezéséről van szó, a mit végérvényesen közigazgatási határozattal eldönteni csak akkor lehet, ha a felek abban kölcsönösen megnyugosznak. De ha a bányatulajdonos a mellett erősködik, hogy reá nézve egyáltalán nem jogos az illeték fizetése, mert ő előnyöket nem élvez, vagy ha igen, azok nem állanak arányban a megszabott illeték nagyságával? vagy a segédhajtás tulajdonosa elégedetlen a kiszabott illetékekkel? már ez esetekben a bányahatósági határozat nem döntheti el végérvényesen e magánjogi kérdéseket, mik a felek között bányajogi szolgálmi viszonyt képeznek, (habár a javaslat nem is sorozza oda). A bányahatósági határozattal elégedetlen fél csak a bíróság jogerős ítéletében tartozik megnyugodni és tartoznék keresetét 30 nap alatt benyújtani; ez idő az illeték megszabásáról szóló hatósági határozat kézbesítésétől számíttatnék.

Az 54. §-ban még kísért a «Stollenhieb.» Amennyiben ez még nem adományozott területen vezetett segéd tárna hajtása közben kinyert ásványokra vonatkozik, az ellen nem tehető kifogás, hogy a segédhajtás tulajdonosának jussanak; de már más bányateleken átvezetett segédhajtás közben kinyert ásványokért a bányatér tulajdonosától — az esetleges illetéken felül — bármit követelni jogtalanság. Azok a telektulajdonosoknak engedendők át, még pedig ingyen. Mert a segédhajtás vállalkozója köteles a művet a tervrajz szerint elkészíteni; ezért — meddő rétegeken vagy értékes ásványtéreken haladjon át — ő az egyezményileg megállapított illetéken felül mit sem követelhet; ő csak kötelességét teljesíti s ha valami értékest lefejt is, ez nem jogcim azon ásványok tulajdon-

jogára, mik már a telektulajdonos részére adományoztattak s egy segédmű engedélyezése által tőle el nem vehetők. Már pedig ha a lefejtési és szállítási költségek jó magasan felsámíthatók s a bányatulajdonos azokat nem fizetheti, ásványai a segédhajtás tulajdonosánál maradnak. Ugyan az 54. §. szövegéből ezen közbevett mondatot «a lefejtési és szállítási költségek megtérítése mellett» kihagyandónak vélem.³²

Egyéb mondandóm arról, ami az u. n. segédművek engedélyezéséről a javaslatban foglaltatik, nincs; további megjegyzéseim arra vonatkoznak, ami abból kimaradt.

A javaslat ugyanis a segédhajtásokon felül nem ismer segédműveket; pedig tőkeszegény bányaiparososztályunk másforma segélyre is rászorul. Hogy a meddő kőzettel kevert és egymással vegyi összeköttetésben kinyert ásványokból olyan nyers anyagárut állítson elé, mely a nagyobb szállítási díjtételeket is megbirja, feldolgozási művekre és vasutakra lehet szüksége, mihez a szükséges földterületeket ki is lehessen sajátítania. A javaslat az adomány folytán e jogokkal fel is ruházza a bányavállalkozót (77. § 3. 5. p. V. ö. az V. fejezetet); de csak is a bányászt, ámde ha ennek erre pénze nincs, akkor terményét kénytelen volna olyan bányabirtokosnál beváltani, ki ily műveket létesített (csak hogy ez csupán a saját termését dolgoztathatja fel), vagy pedig oly vállalkozóhoz fordulni, a ki az ipartörvény értelmében egy ilyen feldolgozási műre szerez iparjogosítványt. Az ily iparos vállalkozónak azonban kisajátításra nincs igénye s e miatt művét gyakran nagyobb távolságban kell felállítani, a hová rosz hegyi utakon, nyomorult igás fogatokon kell szállítani a meddő anyagokkal kevert, tehát csekély értékű ásványokat. Képzeltető-e ily körülmények között a bányavállalat hasznothajtó üzeme? A bányatörvény előnyeit, a kisajátítási jogot élvező feldolgozási művekre és vasutakra, miket a szegény, szorult bányák érdekében idegen vállalkozó létesít, épen olyan szüksége van érc bányászatunknak, mint a sajátképi segédművekre (a segédhajtásokra).

Bizonyítja ezt azon körülmény, hogy az annak idején meghallgatott bányatulajdonosok csaknem egyértelműleg kívánták az ily segédművek engedélyezésének a bányatörvénybe leendő iktatását;³³ a 70-ik b. javaslat — ez óhajnak engedve — az engedélyezendő segédművek közé fel is vette ily érte-

³² A porosz törvény is arra jogosítja a telek tulajdonosát, hogy a segédhajtás vállalkozójától a hajtás közben kinyert ásványokat ellenszolgáltatás nélkül követelhesse. 63. §. 2. alinea.

³³ Indokolás 11. l.

lemben a feldolgozási műveket és a bányavasutakat.³⁴ Sőt ezen javaslat eredeti szövegében is bennfoglaltattak és — ha egy felszólamlás a vasutak kérdésében történt is, annak megnyugtató cáfolata után — a tervezet szövegét nem csak elfogadták, de még a sodronypályák (Drahtseilbahn) fölvételével meg is toldották.³⁵ A javaslat jelen szövegéből mindamellett kimaradtak; az 54. §. után szükségesnek vélném a javaslatnak engedélyezés című fejezetét ily értelmű rendelkezésekkel kiegészíteni:

A bányatermények feldolgozása végett: segédművek felállítására bányahatósági engedély csak akkor szükséges, ha azok külön vállalkozók által létesíttetnek, kik a bányatörvény 77. §-ának 3., 4., 5., 6. pontjai, valamint az 57. §. által a bányabirtokosok részére biztosított jogokat élvezni kívánják; ez esetben a vállalkozó és bányabirtokosok között előzetesen létrejött egyezmény a tervrajzzal együtt az engedélyezés iránti kérvényhez csatolandó. Továbbá:

Ha külön vállalkozók, nem közforgalomra szánt, hanem csupán nyers bányatermények vagy termelési anyagok összehordására vagy bányaiparcikkeknek a legközelebbi közlekedési eszköz (vállalatig) való elszállítására vaspályákat vagy sodronypályákat akarnak építeni, az ily pályavonalak iránti engedélyt a főbányahatóságtól nyerik; ily esetekben az érdekelt bányatulajdonosokkal előzőleg kötendő fuvarozási egyezmény az építmény tervrajzával együtt az engedély iránti kérvényhez csatolandó. Az ily vonalak építése és üzemére nézve a fennálló törvények irányadók és ha ezeknek más közpályavonalakkal való egybekapcsolása iránt az érdekelt pályatulajdonosok részéről nehézségek támasztatnának, a tárgyalási iratok a kapcsolat eszközlése céljából a legfőbb bányahatósághoz terjesztetnek föl. (Ez természetesen a kereskedelmi minister volna.)

Csak azt tartom még kiemelendőnek, hogy ezek igen keskeny vágányu és jobbadán lóerőre berendezett vasutak, a mik közforgalomnak nincsenek átadva s bányavasutak elnevezése alatt szanaszét láthatók a bányavidékeken és a vasuti engedélyezésekről szóló törvény nagyszabásu, költséges alakításokat tartalmazó rendelkezéseire csaknem oly kevésbé érdekesek, mint az áthelyezhető mezőgazdasági vasutak.

Egyébiránt azon föltétel mellett, hogy ezen keskeny vágányu vasutak és sodronypályák (Drathseilbahnen) nem

³⁴ Biz. b. t. j. 79. 80. §§-ai.

³⁵ 73. 74. §§-ok Jkv 194—196. l.

használatnak egyúttal közforgalomra, Poroszországban is a főbányahatóság által engedélyeztetnek.⁸⁶

IV.

A IV. fejezetnek a bányatulajdon és az abból eredő jogviszonyokra vonatkozó rendelkezései közül az ingatlan bányavagyon bekebelezésére vonatkozó kifejezései nem elég szabatosak és részletesek.

Az 55. §. az adományozott bányatelkek és engedélyezett segédhajtásoknak a bányatelekkönyvbe való bekebelezését a bányahatóságra bizza; ez fogja azt «hivatalból eszközölni». Ugyancsak «a bányahatóság hivatalból eszközölteti» a felszíni ingatlanoknak a bányatelekkönyvbe való átvitelét» (65. 66. §§-ok), valamint a «bányahatóság engedélyével» jegyezhetők a bányatelekkönyvi jószágtesthez alkatrészü a tulajdonos által bányahasználatra kijelölt egyéb ingatlanok (68. §.). Ez nem így van és remélhetően nem is így lesz; jól mondvá semmi esetre sincs.

Szabatosabb és részletessége miatt hosszadalmasabb, de valószínűen helyesebb volna oly kijelentés, melynek értelmében:

A bányahatóság az adományi, illetőleg engedélyezési okmányt eredetben az adományozott bányateleknek vagy engedélyezett segédműnek a bányatelekkönyvbe leendő bevezetése céljából az illetékes bányabíróshoz átküldi; a bányahatóság az okmányhoz egyúttal (az esetleg helyesbitett) fektetési térkép hitelesített másolatát is csatolja. (Ez utóbbi intézkedés motivuma az, hogy a bányatelekkönyvek berendezéséhez a

⁸⁶ Porosz b.-törvény 135. §. Vita támadt ugyan arra nézve, hogy az ily pályák közül csak azok tarthatnak-e igényt a kisajátításra, melyek ásványok kinyerése céljából épülnek? vagy azok is, melyek termények szállítása végett létesülnek? De úgy a doctrina, mint a gyakorlat kiterjesztő magyarázatot adnak a törvénynek. L. Hahn értekezését s az 1870., 1872., 1874-ben hozott hatósági döntvényeket. Brasser «Zeitschrift für Bergrecht» XI. k. 360. XIII. k. 562. és XVI. k. 128. lapjain. A bajor törvény már nem szorul magyarázatra, világosan kijelentvén: hogy a kisajátításra igénynyel bírnak az ily pályák, akár ásványok kinyerésére, akár forgalomba hozatala céljából épülnek. 124. art. Különben a kérdés nálunk is ez értelemben nyert megoldást, hisz a bányatermékek vagy bányászati célokra szükséges anyagok és eszközök szállítására épült vasutak részére szükséges területek kisajátíthatók; és a törvény a bányatulajdonos és idegen vállalkozó között nem tesz különbséget. 1881. 41. t.-c. 87. §. Így tehát az ily segédművek könnyű létesítéséhez csak az engedélyezésnek a bányahatóság ügykörébe való utalás szükséges.

térképgyűjtemény épen annyira szükséges, mint a közönséges telekkönyvnél; hogy az eredeti térkép a bányahatóságnál is megvan, az mit sem tesz, egyéb okokból (82. §.) ott is szükséges).

Az ily értelmű rendelkezés megfelel a jelenlegi rendtartásnak,³⁷ összhangban van a «bányatelekkönyvi rendtartás» tervezetének álláspontjával?³⁸ az csak nem képzeltethető, hogy a javaslat tervezetései közben tudomást ne vett legyen egy rokontárgyu tervezet álláspontjáról és irányáról. Már pedig annak, — a mint nem is lehet máskép — az az elve, hogy a bányahatóság feladata és hatásköre: a jogositvány kiadásával, vagy annak felismerésével, hogy bizonyos felszíni ingatlanok okvetlenül (65. §.), mások ismét nem épen okvetlenül (68. §.) szükségesek a bányamiveléshez (de hasznosak lehetnek) véget ér, s a megfelelő telekkönyvi elintézés a bányabíróság — mint telekkönyvi hatóság — ügykörébe tartozik (Btkvi rendtart. 2. §.). Mert a bányatelekkönyvbe is csak bírói határozat alapján tehet bevezetést a bányatelekkönyvi hatóság; betétet nyitni, vagy — mert a rendtartás tervezete a személyi (personal) és nem a dologi (real) elvet követi³⁹ — egy már megelőző betétbe egy új adomány alapján egy bányatelket bevezetni a b.-tkvi hatóság a bányabíróság határozata alapján fog. Ez utasítja erre a bányatelekkönyvi (kebelbeli) hatóságot, a bányahatóság nem keresheti meg közvetlenül, hogy a telekkönyvezést «eszközölje».

Ebből tolyik, hogy a 66. §. szövege is módosulna ily értelemben:

Ha a 65. §-ban említett ingatlanok a bányavállalat műveléséhez szükségesnek elismertetnek, a bányahatóság az erről kiállított okiratot az illetékes bányabírósághoz hivatalból átteszi, mely azoknak a bányatelekkönyvbe leendő átvitelét elrendeli s az e végből szükséges polgári telekkönyvi kivonatot az illetékes telekkönyvi hatóságtól beszerzi.

Megfelelőbb a hatásköröknek és az elintézés természetének, de némely esetben gyorsabb is, mert olykor a bányabírósági ügykörrel felruházott kir. törvényszék épen kebelbeli telekkönyvi hatóságától szerezheti be — az eredetit is. Avagy miért szerezze be pl. a zalathnai bányakapitányság a gyulafejevári kir. törvényszéktől a közönséges telekkönyvi kivonatot, csak azért, hogy visszaküldje ugyanazon törvényszéknek — mint bányabíróságnak.

³⁷ L. Vollzugsvorschrift. 67. §.

³⁸ L. Bányatelekkönyvi rendtartás 48. §-a 4. V. ö. az abban hivatott 40. 41. §§-ok intézkedéseivel. (Könyomat, kézirat gyanánt)

³⁹ Bányatelekkönyvi rendtartás 12. §.

Ugyanily okból a 68. §. szövege is ily értelemben volna átalakítandó :

A bányahatóság engedélyének igazolása mellett : a bányatulajdonos kérheti, hogy olyan felszíni ingatlanai, melyek bányaipari célokra nem okvetlen szükségesek, de a tulajdonos által a bánya használatára kijelöltettek, a bányatelekkönyvi jószágtesthez alkatrészül hozzájegyeztessenek. Az eljárás a 66. §. értelmében történnék (a mint t. i. annak módosítását ajánlottam), a jelzálogos terhek tekintetében pedig a 67. §-ban foglalt utasítás követendő.

Az ily értelmű, részletesebb kijelentések nem épen feleslegesek és talán szabatosabbak is, hiszen ezek tulajdonképen a most érvényben levő bányajog álláspontjával azonosak, az ingatlan bányavagyon azon rendezését célozzák, melyre az osztrák bányajog — t ö r e k e d e t t ; de a mit el nem ért, mert a megfelelő végrehajtási utasítások hiányában — különösen a felszíni alkatrészek kérdéseiben — van elég zavar és sérelemmel járó jogi bonyodalom.⁴⁰ Épen azért még ezen részletesebb szabályokat is megtoldandónak vélem azon kijelentéssel, hogy az igazságügyministerium hatalmaztassék fel, hogy a bányatelekkönyvi betétek szerkesztését a bányahatóságok segélyével vegye foganatba és a b.-telekkönyvi rendtartást — a mi már úgy is kész van — a bányatörvény rendelkezéseivel összhangban bocsássa ki. Az életbeléptetéshez és kivitelhez azonkívül is szükségesek lesznek ministeri rendeletek, hogy a — még szabatosabban alkotott — törvény is végrehajtván legyen.

Ez összefüggő szakaszokra vonatkozó megjegyzések után visszatérek az 56. §-hoz, mely «laesio ultra dimidium» címén az elidegenítésre vonatkozó szerződések megtámadását kizárja. Ez helyes, csak hogy talán felesleges a javaslatnak a nyitott ajtót betörni, mert ha a magyar birodalom egyik-másik jogvidékén, pl. a horvát és erdélyrészi megyékben az osztrák polgári törvénykönyv szabályai szerint a magánjogban a felén túli sérelem címén az elidegenítés megtámadható is, a bányavagyon elidegenítésére ott sem alkalmazható, mert ugyanazon törvény a bányarészek (kuxák) eladását ez alól kiveszi ;⁴¹ már

⁴⁰ Simon Endre : «Bányajogositvány alkatrészek, tartozékok és bányaiparművek telekkönyvezése». A «Jog» 1894. évi 43., 44. számában.

⁴¹ Osztr. ptkv. 1,277. § A magyar magánjog a felén túli sérelmet nem ismerte s a ker. törvény is kizárja. 280. §. A szaktanácskozmányon is feleslegesnek mondták a szakaszt, de azon furcsa okoskodás folytán, hogy azok szerencseszerződések — tehát megtámadhatók, megtartották. Jkv. 204. l.

pedig az ingatlan vagyon, a bányamű, a kölcsönös szolgáltatások egyenértékére nézve ugyanazon tekintet alá esik.

Az összejegyzés (59. §.), összesítés (60–63. §§.) és az eldarabolás (64. §.) kérdéseit összevonva tárgyalom.

Úgy az összejegyzésnél, mint az összesítésnél (Copulatio) az 59. és 60. §§-ok második bekezdése, mely jelzálogos hitelezők beleegyezéséről szól, hiányos, mert nem érinti a rangsorozati kérdést, a mit pedig a mostani bányatörvény megkíván és a bányatelekkönyvi rendtartás tervezete is megállapít a le- és hozzájegyzéseknél.⁴² Különben a második bekezdés mindkét szakasznál azonos levén, annak módosítása mellett az 59. és 60. §§-ok egy szakaszba is foglalhatók. Ilyenformán :

Egy bányatulajdonosnak különböző bányafekvőségei a bányatelekkönyvben egy jószágtestté összejegyezhetők ; határos bányatelkek pedig, még ha tulajdonosaik különbözők is, ezek kívánságára (az alább következő §§-okban meghatározott feltételek mellett) az üzem egyesítése szempontjából egy bányatelekké összesíthetők. Ha az összejegyzendő, illetve összesítendő fekvőségeken és bányatelteken jelzálogos terhek vannak bekebelezve vagy előjegyezve, az összejegyzés, illetve összesítés csak a jelzálogos hitelezőknek a rangsorozatot is megállapító egyezménye alapján történhetik meg.

Az 59. §-ban használt kifejezést: «bányavagyon» a bányafekvőségek vagy ingatlanok kifejezése által vélem helyettesíteni, mert a bányavagyon általános fogalma alatt az ingó természetű kuxák is érthetők ; a rangsorozat megállapítását a jelzálogos hitelezők írásbeli nyilatkozatában vagy egyezményében szükségesnek találom, nemcsak azért, mert most is így van s a b. telekk. rendtartás tervezetével is megegyez, hanem azért is, hogy a bányatelekkönyvi hatóság a kivitelnél ne álljon egy megoldatlan problémával szemben.

Az eldarabolásnál (64. §.) kívánatosnak tartanám a telek-minimum korlátját 5 hektárnyi terjedelemben megállapítani ; okaimat fentebb előadtam. Csak ha az eldarabolt részek más bányaművel egyesítenének s így egy életképes vállalat integráns részeivé lennének, volna megengedhető a kivétel ; az első bekezdés végéhez tehát a következő toldást ajánlom :

az ily eldarabolás azonban 5 hektárnál kisebb részekre csak akkor engedhető meg, ha az eldarabolt részek valamely bányaművel egyesítenek.

Hogy az eldarabolt bányatelkek terhei egyetemes jelzálogokká minősítenek, az ellen in thesi kifogás nem tehető ;

⁴² Bányatelekkönyvi rendtartás tervezete : 54. §.

de ha a darabrészek más bányavagyonnal egyesítettnek, akkor kifejezendőnek tartom azt:

1. hogy e jelzálogos terhek azon bányaműre is átszállanak és ha már azon jelzálogi terhek volnának, —

2. a jelzálogos hitelezőknek a rangsorozatot is megállapító beleegyezése szükséges.

A felszíni alkatrészekről (65—70. §§.) már fentebb nyilatkoztam, csupán azon esetre van még megjegyzésem, midőn az ily felszíni alkatrészek bányamű céljaira való rendeltetésük megszűnik; mert az átvitel előtti telekkönyvi állapot helyreállítása nincs kimerítően szabályozva (71. §.).

Ki állapítja meg azt, hogy a felszíni alkatrészeknek a bányaműre való rendeltetésük megszűnt? mily módon kell az átvitel előtti telekkönyvi állapot helyreállítását fogamatba venni? Kétségtelen, — ha mindjárt a tulajdonos kívánságára és jelentése folytán — hogy csak a bányahatóság állapíthatja meg hivatalosan azt, hogy a felszíni alkatrészek (pl. egy raktárhelyiség a telekkel együtt) többé a bányamű üzemi céljaira nem szolgálnak s így tényleg az ingatlan bányavagyon jogi jellegét elvesztették; de akkor aztán az ő feladata az is, hogy az előbbi telekkönyvi állapot helyreállítását kezdeményezze. Miért is:

Ha a bányahatóság meggyőződik arról, hogy a bányamű felszíni alkatrészének ebbeli rendeltetése megszűnt, erről az illetékes bányabíróságot hivatalból értesíti; a bányabíróság az ingatlant a bányatelekkönyvből lejegyzí, s a bányatelekkönyvi betét másolatának megküldése mellett az illetékes polgári telekkönyvi hatóságot a bányatulajdon alkatrészének törlése végett megkeresi.

A 75. §-ban bizonyos ásványok következetesen «a földbirtok tartozékát» képezik.

A 76. §. a bányavizek kérdésével elég röviden végez, de nem épen szerencsésen.

Azok mostani jogrendezését a vízjogi törvény sem érintette,⁴⁴ épségben hagyott külön jogállapotuk pedig kedvezőbb a bányamű tulajdonosára, mint a minőt a javaslat tervez. Az is, a mi benne van, az is, a mi hiányzik belőle, egyformán kifogásolható. Helyes egyedül az első bekezdés, mely kijelenti, hogy a bányavizek levezetését a földbirtokos kellő kártalanítás mellett túrni tartozik, de az nem áll, hogy a bányavíz csak «folyóvízbe ömlik», mert az tőba is folyhat s ezért jobb a kifejezés, a mit az osztrák b. törvénykönyv használ («állandó külvizek» 128. §.).

A bányatulajdonos használati jogát azonban a javaslat nem eléggé biztosítja; bányászati céljaira ugyan tetszés szerint használhatja, de ha «a bányahatóság felszólítása után sem használja», más bányavállalkozónak ideiglenesen (legfeljebb 5 évre) használatra átengedhetők. Pedig a bányász kívánja ugyan használni a vizerőt, de üzemi körülményei folytán csak pár év múlva, a javaslat szerint azonban ha a felszólítás után azonnal nem használja, az másnak engedélyezhető. Az osztrák törvény — eltekintve attól, hogy a felhívási eljárást részletesen meghatározza — öt évi időt állapít meg, s ha ezen fentartott idő alatt jogával nem él a bányász, akkor a vizek használata másnak is engedélyezhető (129. §.).

De nem ingyen. Ha a vállalkozó a telektulajdonosnak egyszer mindenkorra fizetett bizonyos összeget, akkor a használati időn át annak törvényes kamatait, ha pedig évi összeget szolgáltatott, akkor annak megtérítését követelheti attól, ki az általa fakasztott víznek használatát kívánja. Ez egészen igazságos megtérítés, a miről a javaslat mit sem szól; abban csak az van, hogy a másnak megengedett használat tartama legfeljebb 5 év, de hogy ezért fizetni kell, az sehol sincs megemlítve. Lehet, hogy máskép van gondolva, de a megtérítési kötelezettség a szövegből nem olvasható ki; ezt csak ilyenforma szöveg fejezné ki:

A bányavizek levezetését kellő kártalanítás mellett a földbirtokos tűrni tartozik; e bányavizek használatára azon pontig, hol azok más külvizekbe ömlenek, az előjog a bányász számára van biztosítva. A bányavizek használata másnak is engedélyezhető, ha a bányabirtokos a hatóság felszólítására: kívánja-e a bányavizet használni? tagadólag vagy épen nem válaszol, avagy fentartott jogával 5 év alatt nem él. Ily engedélyezés esetén a használatra jogosított a bányabirtokosnak megtérítéssel tartozik; ha a felek máskép nem egyeznek, a megtérítési összeg: a bányabirtokos részéről a földbirtokosnak egyszer mindenkorra fizetett kártalanítási összeg évi törvényes kamatjában, évenkénti fizetés esetén pedig, annak visszatérítésében állapítandó meg. A bányabirtokos a bányavíznek mennyiségében előforduló változásokért csak akkor felel, ha azokat mesterségesen elvezeti.

A folytonos üzemben tartás kötelessége azon rendszer, mely a bányamű szakadatlan munkálását szabályszerű kötelességgé teszi, mely alól üzemi akadályok (pl. vízömlés, gyuladás) vagy pedig üzleti pangás (alacsony árak) miatt lehet felmentésnek helye; ez esetben az üzemhaladékat a bányahatóság megadja. Ez nem bizik a vállalkozó erélyében, nem hiszi, hogy érdeke lázas tevékenységre ösztönözheti, hanem

erre kényszereszközzel szorítja, a jogositvány elvonásával fenyegetvén; ez alapon állanak a régi német partikuláris jogok, az osztrák törvény (179. s köv. §§) és a javaslat (80., 81. §§).

A másik rendszer azon föltevésből indul ki, hogy a vállalkozó önérdeke a leghathatósabb ösztön a lefejtésre; beavatkozásra vagy gyámkodásra nincs ok, ezt csak közérdekek igazolhatják. E rendszert követik a francia és porosz jogok,⁴⁵ sok felesleges munkától mentvén meg ez által a bányahatóságot; a gyakorlatban is bevált ezen — a franciáknál már kipróbált — rendszer, mert a porosz bányatörvény hatályba lépte után, 20 év alatt egyetlen eset sem volt arra, hogy a főbányahatóság az üzemkényszer alkalmazta volna és a porosz bányaipar nem vallotta ennek semmi kárát.⁴⁶

A javaslat által elfogadott rendszer mellett — viszonyaink között — felhozható ugyan, hogy a bányabirtokosok gyakran anyagi erejükön felül vállalkoznak, s a munkát nem üzemi alkalmatok vagy üzleti pangás, hanem pénz hiánya miatt nem folytatják; a termelés érdekében tehát a bányatért az ily emberek kezéből a jogositvány elvonása által ki kell szabadítani, ehhez pedig csak a kötelező üzemben tartás által lehet eljutni. Ha van is ebben némi igazság, a helyzetet a szabad kutatók hegyzárlati szédelgésével még sem lehet azonosítani és azonos kényszereszközök alkalmazása talán túlszigorra vezetne; még oly makacs gondolkozás mellett is annak belátására kényszerítik a bányászt: a felügyeleti illetékek, adók, a leírásokért való utánjárás, a vájások rendbentartásának költségei (79. §.), hogy ő egy erejét meghaladó vállalatba fogott, miből csak terhei vannak, jövedelme pedig semmi s így bányáján vagy túlrad, vagy pedig társulat alakításához fog.

Elég volna annak elrendelése, hogy:

A bányabirtokos köteles a bányauzemet megkezdeni, ha a bányahatóság határozatilag kimondja, hogy az üzem meg nem kezdése vagy felfüggesztése közgazdasági érdekbe ütközik.⁴⁷ A bányahatóság utasítja a bányatulajdonost, hogy a folytonos

⁴⁵ «Code des mines» art. 49. «Allgemeines Berggesetz» 65. s köv. §§-ai.

⁴⁶ Egy pár eredménytelen kísérlet történt ugyan, pl. egy horganyolvasztó-társaság az üzemkényszer elrendelését kérte egy szomszédos, szünetelő szénbányavállalat ellen, hogy a szállítási költségek megkimélése által olcsóbban juthasson tüzelőhöz; de azt a főbányahatóság magánérdeknek minősítve, elutasította (Brassert «Zeitschrift für Bergrecht» VIII. köt. 126. l.). Közérdekből ez idő alatt üzemkényszer egyszer sem rendeltetett el.

⁴⁷ Ez előfordulhat pl. széntelkeknél, ha a földtulajdonos jogfenntartás mellett a felfedező igényeit akarná kijátszani; ha t. i. a szénkérdés esetleg ily értelemben nyerne megoldást.

üzemet (pl. három hó alatt) kezdje meg s erről az üzem megkezdése előtt egy hóval az üzemterv bemutatása mellett a bányahatóságnak jelentést tegyen.

A bányahatóság az üzemtervet vizsgálja felül, s ha 15 nap alatt az ellen kifogásait nem közli, a bányász az üzemterv szerint járhat el, ha pedig az üzemterv helyesbítették, akkor az üzem az előírt módon folytatandó. A kötelezett munkáltatás alól beigazolt üzemi akadályok címén haladékat engedélyezhet a bányahatóság, de különben az elrendelt üzem elmulasztása miatt az adományozást elvonhatja.

E statisztikai adatokat mily időközökben köteles a bányabirtokos a hatóságnak beszolgáltatni (83. §.)? évenként vagy rövidebb időközökben? avagy csak esetről esetre a hatóság felhívása folytán? szabatosan meghatározandó.

A 84. §-ban kiemelendőnek tartom, hogy «haszonbér esetét kivéve» felelős csak a bányatulajdonos a törvények megtartásáért.

A bányahaszonbérletet szabályozó szakasz ellen kifogás nem emelhető; a bányatársulatok haszonbérletét nem zárja ki, a miről alább lesz megjegyzésem.

V.

A területátengedés, illetőleg kisajátításról és a bányai üzem által okozott károk megtérítéséről szóló rész a bányavállalkozó és földbirtokos között létező jogkérdést szabályozza; a minthogy ezt a címet is viseli a fejezet, mely e kérdések megoldását tartalmazza. (88—101. §§.)

A bányavállalkozó törvényesen körülírt joga és a telektulajdonos korlátlan tulajdona között a surlódás és összeütközés természetszerű, amit a jog úgy egyenlít ki, hogy a teleknek az ásványok kinyerése céljából szükséges használatát a bányásznak átengedi, de ha e határokon túl igénybe veszi a földterületet, teljes kárpótlással tartozik. Ez eiv azonban a gyakorlati alkalmazásban különböző. Ha a bányász céljaira felszíni területeket is kíván s azokra nézve a földbirtokost tulajdonának használatából kizárja, akkor időleges vagy végleges területátengedés (kisajátítás) oldja meg a kérdést; ha azonban a vállalkozó csupán földalatti hajtásokat létesít, amire őt törvény szerint az adomány jogosítja (77. §. 1. p.), amidőn erre sem a hatóság külön engedélye, sem a földbirtokos beleegyezése nem szükséges, ott ő ezért csak a telek használatában, vagy a felépítményekben stb. okozott kár megtérítésére

köteles. A két külön természetű megoldás gyakran ugyanazon bányaműnél is előfordul.

Az elv ezen különböző alkalmazásának megfelelően szabályozza a porosz törvény a bányavállalatnak a földbirtokkal szemben fennálló viszonyát, — elsorolván mindazon műveket, amiknek létesítésére, ha idegen telket akar használni — a mi alatt az adományozott földalatti bányahatár nem érthető — akkor a földbirtokostól területátengedést, vagy éppen kisajátítást kívánhat. ⁴⁸ A bányaüzem (pl. feltárási pontok, határjelzők felállítása, földalatti hajtás) stb. által okozott károk megtérítéséről pedig külön fejezetben szól, minthogy itt kisajátítási igényről sem egyik, sem másik félnél nem lehet szó.

A javaslat — pedig jórészt a porosz törvényt követi — feleslegesnek tartja a különbséget kidomborítani. Először is a művek elsorolása helyett, miknek érdekében a kisajátításig elmehetni, egy általános kifejezést használ («a bányászati célokra szükséges földterületek») ami nem hiba, mert az a felsorolás inkább példaszerű; de már — hogy egy füst alatt — területátengedés címén: a külső jelek, határkövek, cölöpök, kutatási póznák, oszlopok felállítására szánt területeket is ide-sorolja, az a földterület fogalmának nagyon is betűszerinti értelmezése. Bizonyára terület ez is, de néhány négyzetméternyi, vagy éppen centiméternyi tér és a bányamű céljaira átengedendő, esetleg kisajátítandó és bányatelekkönyvbe átvihető felszíni ingatlan között mégis van különbség; ezek csak a megtérítendő bányakárok rovatába tartoznak, mikről a javaslat 98 — 100. §§-ai intézkednek.

A kifejtett fogalmi megkülönböztetések figyelmen kívül hagyása a következő szakasz ezen kijelentésében nyilvánul:

«Ahol a kutatási munkálat a 7. §. szerint meg van szorítva, területátengedés sem követelhető.» (89. §)

Ez első olvasásra azon hiedelmet keltheti, hogy e kijelentéssel: a középületek, gyógyforrások, lakházak, kerített udvarok, kertek és pincék és mindennemű szilárd anyagból készült épületeket a bányakároktól megvéd a javaslat, — aminek pedig éppen az ellenkezője áll. Lehet kisajátítás nélkül, területátengedés nélkül földalatti hajtással ezek alá, vagy közé-lebe férközni oly módon, hogy az épületek megrepedeznek, összeomlanak, a gyógyforrások vize eltűnik, mert ha a bányász csak ilyenekkel dolgozik s felszíni területeket ugyanott nem vesz igénybe, vagy területátengedésről, vagy éppen kisajátításról nem lehet szó. A bányász csak törvényes jogával él, melyhez

⁴⁸ Porosz. bt. 135. s k. §§-ai.

sem külön hatósági engedély, sem a földbirtokos beleegyezése nem szükséges.

Azt lehet ellenvetni, hogy ily helyeken telket fektetni, adományozni nem szabad; megengedem, de a javaslat szövegéből ez ugyan nem tűnik ki. Vaspályákhoz és csatornákhöz világos, hogy nem lehet tárnahajtással közelebb jönni 40 méternél, amely távlat: a pályatest töltésének alapjától, vagy a csatorna partjától szintesen mérve számíttatik (104. §.); azokról igen jól van gondoskodva, de egyéb köz- és magánépületekről, gyógy- vagy ásványforrásokról nincs. A bányatulajdon szerzéséről szóló fejezetben (26—54. §§.) sehol sincs kimondva, hogy a kutatás alól kivett területekre adományozni vagy engedélyezni nem lehet, — annak elintézését a 89. §-ra bízta, mely azt így oldotta meg. Adományozni, telket fektetni, azokban földalatti hajtásokkal a kivett helyeket aláásni vagy veszélyesen, megközelíteni tehát lehet, csak területátengedés, kisajátítás nem kívánható, ami nélkül sokszor el lehet a bányász, mégis kiszámíthatlan kárt és veszélyt okozhat. Mindebben semmi túlzás sincs, hisz a javaslat a bányakárokról szólva világosan kijelenti: hogy a bányatulajdonos — ha a kár épületekben történt, — csak akkor nem felelős, ha ez épületek oly időben állítottak a bányatér fölé, mikor már az üzem javában foly; ellenben az üzem megkezdése előtt felállított épületekben okozott károkat, ha azok a bányaművelés következményei, (hibás-e? vagy nem?) megtéríteni tartozik. Tehát azok alatt szabad bányászkodni, csak területátengedést nem lehet követelni. (98—100. §§-ok.)

Hogy e szakaszokat nem csak én értelmezem így, az a jegyzőkönyvi tárgyalásokból is kitűnik, hol kiemeltetett az, hogy a kutatás alól kivett birtokok alatt is űzhető bányászat, miért is — nehogy ez fontos bányavállalatot akadályozzon — meg kellene engedni, hogy ily esetekben a bányász a területet kisajátíthassa; ⁴⁹ a minek fontossága elismertetett ugyan, a nélkül, hogy a javaslatban annak valami nyoma volna.

Megvédhetők a felsorolt és kivett helyek talán, névszerint: az ásvány- és gyógyforrások a vízjogi törvény értelmében biztosítható védterületek, az épületek és kerített helyek pedig talán azon jogelv segítségével: hogy a kinek a kevesebb tiltva van, annak a több sem szabad, de a javaslat szakaszaival nem.

Elég volna a 88. §-ból ennyi:

A földbirtokos a bányászati célokra szükséges földterületet teljes kártalanítás mellett átengedni tartozik; a kártala-

⁴⁹ L. az eredeti szerkezet 123. §-át és a jegyzőkönyv 227—228. lapjait.

nitás megállapításánál azonban a bányaiipari telepedésből eredő értékgyarapodás figyelembe nem vehető.

A többi részt a bányakároknál tartva felsorolandónak, minthogy a jelek stb. felállítása nem tekinthető területátengedésnek.

A 89. §. szövege világosabban így hangzanék:

A kutatás alól kivett helyeken bányaművelés rendszerint nem s kivételesen csak oly feltétel mellett űzhető, a mennyiben ily feltétel mellett kutatni szabad (7. §., 3. p.).

A kisajátítási eljárást szabályozó szakaszok (92—96. §§.) körülbelül megfelelnek a mostani gyakorlatnak s hogy a kisajátítási törvény (1881: XLI.) mellőzésével oldják meg a kérdést, azzal indokolható, hogy az ügymenet egyszerűbb, olcsóbb és hogy a kisajátítandó terület helyiségének és terjedelmének kérdését csak az ezen ügyekben szakértő bányahatóságok intézhetik el kielégítően.

Egyedül a bányavasutak kisajátításának esetét veszi ki a javaslat úgy az eljárás, mint az illetékesség tekintetében a bányatörvény és hatóságok alól; nézetem szerint hibásan s erre nézve csak a segédhajtásoknál előadott indokaimra, a külföldi törvényekre, a tervezet eredeti szerkezetére és az értekezlet megállapodásaira utalok, mely világosan kijelenti, hogy «elvi megállapodásaiból következik, hogy az 1881: XLI. t.-cikk 87. §-ában elősorolt esetekben is a bányahatóság lesz hivatva» eljárni.⁵⁰ Ez okból a 92. §. közbevetett ezen mondatát: «az 1841. évi XLI. t.-c. 87. §-ában elősorolt esetek kivételével» kihagyandónak vélem; és miután a bányászat és közlekedési eszközök közötti viszonyok szabályozását (VI. f. 102—106. §§.) már fentebb is érintettem, csupán a kölcsönös segélynyújtás kötelező természetére van észrevételem.

Ez ugyan meg van állapítva (107. §.), de nem elég világosan; a «bányavállalkozó» nem mindig értesül a szerencsétlenségről, mert távol van vagy nem ott lakik, azért a szavakkal nincs mit fukarkodni és kétséget kizáró módon ki kellene fejezni, hogy:

A bányavállalkozó, igazgató, művezető vagy kezelő, mihelyt valam. ly közel fekvő bányában stb.

VI.

A bányaszolgalmak (111—117. §§.), önálló jogintézmény alakjában s azon terjedelemben, a mint a javaslat tartalmazza,

a régi német bányajogok némelyikében és az osztrák törvényben fordulnak elő. A porosz törvény ellenben a tulajdon terhére csupán azon kötelező szolgalmat állapítja meg, hogy a bányatulajdonos tartozzék túrni a víz- vagy légvezető segédhajtásoknak bányatelkén át leendő vezetését, azonban a többi, a rajna jobbpárti vidékeken gyakorolt használati szolgalmakat kiküszöböli, mint a bányatulajdont túlságosan terhelő megszorításokat s az egész kérdéssel röviden (a segédhajtásoknál) végez.⁵¹

Ám a kölcsönösség elve sehol sem követel annyira érvényt, mint a bányajogélet terén; a mi az egyiknek jó ma, az holnap a másiknak is jó lehet, ez itt valódi igazság, mert a mily előnyt nyújt jelenleg a szolgálommal terhelt bánya másnak, ugyanolyan vehet igénybe talán kis idő múlva.

A bányaszolgalmi intézmény ezen terjedelmében való fentartása kívánatos; sőt a javaslat ellen inkább az a megjegyzésem, hogy a bányaszolgalmak jogi természetét nem kellően fejlesztvén ki, azoknak nem megfelelő kiterjedést, a részletekben pedig nem elég világos szabályozást juttatott.

A bányaszolgalmak különböznek némileg a magánjogi szolgalmaktól; más a használatnak a tárgya, tartama s aztán a civiljog csak kivételesen állapít meg a fél akarata ellenére kötelező szolgalmat,⁵² míg — ha a szolgálom segélyre szorult bányamű javára szükséges — az egyezség sikertelensége esetén a szolgálom tűrésére a szolgalmi dolog tulajdonosát a bányahatóság kötelezi. Sajátja továbbá az, hogy bányaszolgálom csak bányamű javára és bányatelken képzelhető. Ezen eltérések mellett a bányajogi szolgalmak ismérve ugyanaz, a mi a civiljogban a telki szolgalmaké; amazokban is megvan az uralgó telek a segélyezett bányaműben s a szolgalmi telek a bányatelek használt műveiben; megvan az előbbi javára a használat, mit a szolgalmi dolog tulajdonosa mint terhet túrni tartozik.

A hol a használat és annak tűrése, mint az affirmatív telki szolgalmak ismérve fennforog, mindenütt keletkezhet szolgalmi viszony s annak — szükség esetén — kötelező természetű azon feladatot szabja a bányatörvény elé, hogy azon, egymással okozati összefüggésben álló két kérdésre adjon határozott választ: kik és milyen használatot tartoznak túrni?

Az első kérdésre: kik kötelesek a felsorolt szolgalmakat túrni? a javaslat ekkép felel: «a bányavállalkozók». Ezen na-

⁵¹ Porosz b. t. 60. s köv. §§-ok.

⁵² Például az osztrák ptkv a 480. §-ban,

gyon általános kifejezés, mely alatt a kutatótól kezdve, az adományoson és engedélyesen át a kültelkek tulajdonosáig mindenki érthető, nem ad kielégítő felvilágosítást; az indokolás talán nyujtana tájékozást, ilyennek hiányában az eredeti tervezethez, a tárgyalási jegyzőkönyv adataihoz és feltevésekhez vagyok kénytelen folyamodni.

Az eredeti szöveg (170. §) szerint e bányavállalkozók az 52., 53., 54. és 55. §§-ok szerint adományozott bányatelkek birtokosai; a hivatott szakaszok pedig szólanak a felső-magyarországi hosszú, az abrubányai köb, az erdélyi aranykeletben és a felsőbányai középhegyben a lebegő vonalig (schwebende Markstatt) adományozható kis telkekről. Ez a szöveg minden változás nélkül elfogadtatott;⁵³ ezek volnának azon bányavállalkozók, kik telkeiken a bányaszolgalmakat túrni tartoznak? ezt kell hinnünk, az eredeti, változatlanul elfogadott tervezet szerint, miután a javaslat a bányavállalkozó fogalmát nem határozza meg. Ezek közé azonban a legnagyobb számot tevő sikletektulajdonosokat nem szabad számítanunk, mert azok az 51. §-ban vannak meghatározva? ha csak tollhiba nem játszik közbe. Alig hiszem; legalább az osztrák törvény, melyből e kifejezés átvétetett, akár magyarázatát, akár praxisát tekintve, mást bizonyít.

A szabadkutatót úgy hiszem nem lehet itt a szolgalmi túrásra kötelezett bányavállalkozók fogalma alá vonni (bár Gränzenstein ellenkező nézetben van⁵⁴, nem azért, mintha a kutatási körön át nem lehetne pl. egy segédhajlást vezetni, mert az ép úgy lehetséges, mint egy adományozott telek fektetése, hanem mert a kutató a körre nézve még nem szerzett tulajdonjogot, sőt még a fentartott területre sem s így nem lévén tulajdonos, a szolgalmi viszonynak — telek hiányában — nincs alapja.

Ellenben ide sorozható minden adományozott telek tulajdonosa, tehát az is, a ki siktelekre nyer adományt; sőt a szolgalmi túrásra az engedélyezett segédhajtások tulajdonosai is kötelezvék, hiszen maga a segédhajtás és a segélyezett bányák közötti jogviszony szükségkép szolgalmi jogviszony; annak minden lényeges ismérve feltalálható ebben csak úgy, mint ott, hol ez két adományozott telek között keletkezik. A segédhajtás átvezetésének túrése viszont a bányaműre nézve szolgalmi teher, ha nem annak segélyezése érdekében létesül, mert ellen esetben a segédmű szolgálván a bánya javára, ismét a segédhajtás lesz a használat tárgya, tehát szolgalmi

⁵³ Jkv 170., 52., 53., 54., 55. §§. 275., 277. l. v. ö. a 165. s köv. l.

⁵⁴ Gränzenstein, «Das allg. öst. Berggesetz» 301. l.

dolog. A szolgálmatok civiljogi természeténél fogva mihelyt a túrni kötelezett használat valamely terület javára előáll, a szolgálmi viszony is létrejő; a bányajogban azonban, hol az ily használatok eltérése — föltéve mindig, hogy az valamely bányaműre szükséges — nem függ a szolgálmi telek tulajdonosának beleegyezésétől, hanem annak ellenére is megállapítható, a szolgálatom esetei szükségkép, még pedig taxative meghatározandók.

Azon második kérdésre: mily szolgálmatok túrése kötelező? a javaslat két pontban sorolja fel a szolgálmatok eseteit (111. §. b. p.), de egy harmadik szolgálmi esetről megfelelkeznek, legalább a szövegből nem lehet következtetni, hogy erre az esetre is vonatkozik. Ez a segédhajtás külön vállalkozója és azon bányaművek tulajdonosai közötti viszony, kik eredetleg nem járultak az egyezményhez, de később a segédhajtásnak hasznát látják, vagy azt használni akarják. Az osztrák törvény, bár nem sorolja fel a bányaszolgálmi esetek között világosan, mégis sejtetni engedi, hogy ez alkalomból is keletkezhet szolgálmi viszony, mert a külön vállalkozó nem tolhatja ugyan a telektulajdonos nyakára segítségét, az üzlettervtől el nem térhet, szárnyvágásokat e célra nem nyithat, de a bányamű birtokosának kívánatára és költségére tartozik ilyet létesíteni, különben ez maga nyithat ilyeneket (192. §.). Hogy ez a szolgálmi jog szabályozásának keretébe fel van véve, azáltal implicite el van ismervé, hogy az szolgálmi jogviszony; valamint ilyen természete van azon viszonyoknak is, midőn ezen utólagos használat csak a bányamű továbbfejlesztésének következtében áll elő, pl. a lemélyített akna a segéd-tárna szintjéig ér s az eddig felszivattyúzott bányavíz a vízlevezető tárna vízcsorgóján folyik le. Ez esetről kárpótlás, utólagos illeték fizetése által van ugyan gondoskodva úgy az osztrák jogban (95. §.), mint a javaslatban (51. §.), de annak szolgálmi jogi természete nincs megállapítva, az avval járó telekkönyvi — még a jelzálogos hitelezőkkel szemben is érvényes — biztosítása nincs világosan feltüntetve. A javaslat továbbá a segéd-műnek mindkét fél vagy csupán az egyik fél akarata folytán előidézett használatáról sem szól, mint szolgálmi viszonyról.

A segédhajtások túréseire vonatkozó meghatározónál (b) p.) ezen kifejezést használja: «szomszéd bányavállalkozók», a miből azt lehet következtetni, hogy a bányabirtokos csak a szomszéd bányatulajdonosokkal szemben köteles túrni a segédhajtás átvezetését, de egy különvállalkozóval szemben nem; a mi a javaslat egyéb rendelkezései szerint sem áll. Indokolatlan az is, hogy a segédhajtás átvezetéseért kártalanítás fizetessék; ezt már régen kifogásolták, és itt helyén van a kérdés, hogy

sajátkép miért is fizet itt az engedélyes? az u. n. szabadásványokat a bányatulajdonosnak, a többi ásványokat pedig a földbirtokosnak köteles átengedni.⁵⁵ legfeljebb a tényleg okozott kárt tartozik megtéríteni, de magáért a földalatti hajtásért nem volna megterhelhető. Ez okból a porosz jogban is magát a segédhajtás létesítését ingyenesen kell tűrni, csupán az okozott károk megtérítését lehet esetleg birói úton követelni.⁵⁶ Ezen kártérítési eseteket tehát nem lehet az egyéb használatért fizetett (akna, szállítási, szivattyú stb.) illetékekkel azonosítani a kártalanítás általános fogalma alatt.

Különben: ingyenes átvezetése a segédhajtásnak s a közben nyert ásványok ingyenes kiszolgáltatása, az egyik rendszer; illetékfizetés az áthajtás türéseért s a lefejtett ásványok ellenérték mellett való kiszolgáltatása a másik rendszer. Az előbbi egyszerűbb s a viszony természetének megfelelőbb.

A kifejtettek értelmében bányaszolgálatom keletkezik:

a) ha valamely bányamű tulajdonosa egy másik bányatulajdonos tárnáit, aknáit, szállító, légvezető vagy vizemelő szerkezeteit, bányapallóit, utait és szállító pályáit használja;

b) ha valamely adományozott bányatelken át engedélyezett segédhajtás vezetetik;

c) ha bányatulajdonosok engedélyezett segédhajtást vízlevezetésre, szellőztetésre vagy szállításra használnak, akár a segédhajtás létesítése alkalmával egyezményileg állapított meg e használati viszony, akár később keletkezett.

Az illető bányatulajdonosok (26. §.) — a mennyiben saját üzemük veszélyeztetésével vagy korlátozásával nem jár — kötelesek megfelelő kártalanítás mellett e szolgalmi jogok gyakorlását megengedni; a b) alatt érintett esetben azonban csak a segédhajtás létesítése által okozott kár megtérítése követelhető.

Kőszénbányáknál ily bányaszolgálatom nem igényelhető.

A szerződés és hatósági határozat által megállapított szolgalmak között a javaslat élesebb megkülönböztetést tesz, mint az osztrák törvény; ez ugyanis mindkét esetben a hatóságra bizza annak megállapítását: mily mérvben szükséges és arányos a megtérítés, illetve kártalanítási összeg s a szolgálat kötelezettsége. Szerződés esetén ez jóváhagyás, ellenesetben pedig határozat alakjában nyilvánul; a jelzálogos hitelezők beleegyezése egyik esetben sem szükséges, mivel az elkerülhetlennek nyilvánított szolgálatom úgy az uralgó, mint a szolgáló

⁵⁵ Grä n z e n s t e i n id. m. 298. l. Jav. 54. §.

⁵⁶ Porosz b. törény 62. §. L. K l o s t e r m a n id. n. 172. l. 158.

telek jelzálogos hitelezőivel szemben elsőség és rangsorozat tekintetében is érvényes.⁵⁷

A javaslat eltérően szabályozza az egyezményes szolgáltatásokat s fölmenti a szerződő feleket a hatósági gyámkodás alól; az egyezmények a bányahatóságnak egyszerűen bejelentendők, hogy a bányatelekkönyvbe való bejegyzésük hivatalból és illetékmentesen eszközöltessék; ha azonban jelzálogos terhek vannak, a hitelezők beleegyezése is szükséges (112. §.). Miután az egyezés jóváhagyása a hatóság részéről nincs feltételül megállapítva s a bejelentés oka csak közigazgatási, esetleg rendőri okokból vezetett nyilvántartás céljából szükséges, az egyezmény természetének megfelelőbb elintézés lenne, ha a szolgalmi szerződés közvetlenül a bányabíróságnak jelentetnék be, hogy a bányatelekkönyvbe illetékmentesen bevezetessék. Mert a bejegyzés felett minden esetben úgyis a bíróság határoz s alaki kellékek hiánya miatt (pl. ha a szolgalmi telek tulajdonjoga nincs a szerződő fél nevére kebeleztve) megtagadhatja a bejegyzést, bárha bányahatósági úton keresetik is meg.

Az értesítés a megtörtént bejegyzésről megküldendő volna a bányahatóságnak nyilvántartás céljából.

A jelzálogos hitelezők beleegyezésének szüksége azt jelenti-e, hogy a szolgalom az uralgó és szolgalmi telkek jelzálogos hitelezőivel szemben rangsorozati elsőbbséggel csak akkor bír, ha azok hozzájárultak a szolgalmi egyezményhez? Miután a hitelezők beleegyezése szükséges s e kérdésre itt a javaslat semmi más kijelentést nem tartalmaz, ez valószínűnek látszik. De ilyenformán az egyezményi szolgáltatások hátrányosabb helyzetben vannak, mint a hatóságilag megállapított szolgáltatások, mert ezeknél: a szolgalom szükségét, terjedelmét s a kártalanítás összegét a hatóság úgy állapítja meg, hogy az a jelzálogos hitelezőkre nézve is kötelező erővel bír (113. §.). Ámbár ez sem fejezi ki oly világosan a szolgalomnak a jelzálogos hitelezőkkel szemben való hatályát és rangsorozati előnyét, mint az osztrák jog (197. §.); azonban a végrehajtás és csőd esetén való kielégítési sorrendet meghatározó fejezetben: a víz-, akna- és palló-illetékek, bányaszolgalmányi díjak az előnyös tételek közé vannak sorozva s a jelzálogos hitelezőket egy évi hátrány erejéig megelőzik (200. §. 4. p.). És itt nincs semmi különbség a szerződéses és a hatóságilag megállapított szolgáltatások között. Már most előáll a kérdés: miért kell megkülönböztetni a szerződéses szolgáltatást a hatóságilag

⁵⁷ Schneider «Lehrbuch des Bergrechts» 275. §. Osztrák b. törvény 193., 194., 197. §§-ai.

megállapított szolgalmtól? Miért szükséges amannál a jelzálogos hitelezők beleegyezése? ezen megkülönböztetés nem kifogásolható, mert különben a kijátszás könnyű volna a hitelezőkkel szemben, de épen e szempontból kellene a különbséget kidomborítani, és így pl. míg a 112. §-ban egész világosan kifejezendő lenne, hogy a szerződéses szolgalmi jog előnyös tétel, de csak az esetben, ha a jelzálogos hitelezők hozzájárulnak, addig a 200. §-ban az előnyös tételek közé csak a hatóságilag megállapított és a jelzálogos hitelezők beleegyezésével bekebelezett szolgalmakat kellene sorozni.

A kifejtés értelmében ez így jutna kifejezésre:

A bányaszolgalmak és az azokért járó kártalanítás iránt a felek szabadon egyeznek; szerződésük azonban a bányabíróságnak a bányatelekkönyvbe leendő illetékmentes bejegyzés céljából beterjesztendő, mely a bejegyzés megtörténtéről az illetékes bányahatóságot értesíti. A szerződés alapján bekebelezett szolgalmak, a szolgalmi és uralgó telkek jelzálogos hitelezői irányában (a bekebelezés sorrendjére való tekintet nélkül) csak akkor hatályosak, ha ők a szolgalmat megállapító egyezséghez hozzájárultak.

A 113. §. második bekezdésében foglalt intézkedés, mely a hatósági megállapítással meg nem elégedő félnek a kereseti jogot biztosítja, nagyon helyes, kár, hogy a 116. § nál nincs fölvéve egy analog intézkedés. A törvény rendes utja fentartatik annak, ki a kártalanítási összegre vonatkozó határozattal nincs megelégedve; az aknailleték (Schachtsteuer), szállítási illeték (Förderungsteuer), szivattyudíj (Gestängesteuer), vizidíj (Wassergeld) alacsony összegének felemelése végett a szolgalmi telek tulajdonosa, mérséklése iránt az uralgó telek birtokosa indíthat pert, mert ez magánjogi kérdés. De ha a hatósági határozatban a felek megnyugodtak vagy perbeszállás esetén a viszony ítélet által szabályoztatott s ez mint jogerős határozat vagy res judicata telekkönyvi bekebelezés által is biztosított, az ily módon szerzett magánjogokat — a jogút kizárásával — egyszerű hatósági határozat folytán megszorítani vagy megszüntetni nem lehet. A korlátozás vagy megszüntetés lehet olykor üzemi, rendészeti vagy egyéb szükség, de a sértett fél a törvény útjától el nem zárható.

Következő toldást vélném célszerűnek a 116. §-hoz:

A határozattal meg nem elégedő fél: a szolgalom fentartása iránt 30 nap alatt a bányabíróság előtt pert indíthat ugyan, de a hatósági határozattal beszüntetett szolgalom a per végeldöntéséig nem gyakorolható.

A 119. §. c) pontja egyszerűbb szerkezetben így hangzanék:

Ha azonban bebizonyíttatik, hogy a később adományozott érctelep a másikat egészen elvágja, az elsőbbségi jog megszűnik s ez utóbbi hosszutelek azon érctelepig terjed, mely azt elvágja.

VII.

A bányavállalkozónak munkásaihoz és hivatalnokaihoz való viszonya kielégítően van szabályozva.

Egy pár megjegyzésem van csupán.

Igy pl. a 127. §. utolsó pontját ilyenformán vélem módosítandónak:

Vasár- és ünnep napján — a 107. §. esetét kivéve — a munkás bányamunkára nem szorítható; a feldolgozó (kohó) művekre nézve a vasár- és ünnepnap munkaszünetet miniszteri rendelet szabályozza.

Mert a bánya és kohómunkák között van különbség; amazokra nézve már a törvényben bátran kimondhatni, hogy vasárnap és a munkás vallási ünnepén munkaszünet van, ez ünnepeket pedig a különböző kalendáriumok határozzák meg, nem pedig a miniszteri rendelet. Feldolgozó (kohó) műveknél azonban az üzem megszakítása (egy megkezdett művelet abbahagyása, az olvasztó kemencék kihűlése stb. folytán) igen nagy kárral járna és bizonyos korlátolt munkák folytatását teszi szükségessé. Itt az ünnepi munkaszünet csak a vállalkozó rendszer mellett s esetleg a magasabb munkabéreknek a minimális kohómunkák kombinációjával együtt szabályozható.

A 128. §. első pontja így szól:

«A földalatti bányamunkára 14 éves életkoron alóli gyermekek és női személyek nem alkalmazhatók». Szakasztott mása az oszt. ptkv. eredeti szövegében annak idején előfordult, de később kiigazított ezen kifejezésnek: «Frauenspersonen und Jünglinge unter 18 Jahre» stb., amiből azt lehetne következtetni, hogy 15 éves leánykák már földalatti bányamunkákra alkalmazhatók. Pedig ez nincs a javaslat szándékában, miért is a szöveg megfelelőbb volna így:

Földalatti bányamunkákra női személyek és 14 éves életkoron alóli fiúk nem alkalmazhatók.

A 129. §. a bérfizetés idejét — hacsak a felek másképp nem egyeztek — havonkinti időszakban állapítja meg, ami nem helyes, mert egy dispozitív jogszabály inkább az átlag szokásban levő gyakorlat szerint állapítsa meg a szerződés hiányát. Nálunk pedig a heti bérfizetés az általános szokás.

A szakasz többi része, mely a nehéz munkával megszolgált bérnek üzérkedés által való kizsákmányolását, az u. n.

Trucksystémát kiküszöbölni, egészen kifogástalan, sőt viszonyaink között talán még a porosz jogból átvett «rendes élelmezés» (regelmässige Beköstigung) helyébe a «gabonaneműekkel való ellátást» lehetne tenni.

A IX. fejezetnek a társpénztárakról szóló rendelkezése (139—152. §§.) a bányamunkások segélyezésének nehéz problémájában a régi társládák szervezetének alapján áll, több oly jó szándéku intézkedés behozatalával, mik a társpénztárak fejlődésének kedveznek s a tapasztalt visszaéléseknek útját vágják. Így: az adó és illetékegyenérték alóli mentesség, a járulékok pontos, a munkásra úgy, mint a tulajdonosra kötelező megállapítása, a munkabérekből a társpénztári járulékokra eső illetmény kölcsön címén való visszatartásának vagy kölcsönvételének tilalma, megannyi haladást jelentő intézkedések.

A mi megjegyzésem van, az nem a társpénztárak kötelező természete ellen irányul, mert ettől a francia (belga) jog rendszerének megfigyelése megóvhat mindenkit. «Nagy hiba a kormányban a szorgos atyáskodás, mondá a kormányfő az 1810-ki törvény előkészítő vitáiban, és ma az európai államfők alattvalóikkal szemben már nem az atya, hanem a valóságos földi gondviselés szerepét akarják játszani»; a jeles francia bányajogiró e megjegyzése bármily szellemes, az önsegély hiányos szervezetét nem képes szépíteni.⁵⁸

A segély meghatárolása, a segélypénztárak céljainak szabados korlátolása kétségtelenül szabadságot jelentenek, de egyúttal azt is, hogy egyes vállalkozóknál csak betegsegélyzési pénztárak (caisses de secours) alakulnak s csak nagyobb vállalatoknál képződnek baleseti segélypénztárak is «Caisse de prévoyance» elnevezése alatt. Az elaggott, munkaképtelenné vált bányászokról, azok özvegyeiről és árváiról azonban nincs gondoskodva; azután ez is csak a szénbányászatnál van, hol a balesetek gyakoribbak. Figyelembe veendő végül az is, hogy a bányatársulatok és tulajdonosok hozzájárulásra nincsenek kötelezve, s ha mégis participálnak, ezt csak alapszabályaik nyomán vagy a társadalmi nyomásnak engedve teszik s így valóban nincs mit csodálkozni azon, hogy ily szabadság mellett az ottani segélypénztárak állapota nem áll arányban a bányászat fejlettségével.⁵⁹ A francia jog ez intézménye nem kielégítő, lehet azonban a gyakorlati alkalmazás módját illetőleg abból is okulni, a mire később is visszatérek.

A segélyintézmények kötelező felállítása, a céloknak, a részvétel módjának meghatározása mindenestre jobb eredmé-

⁵⁸ Férand-Giraud «Code des mines et des mineurs» III. k. 384. lap.

⁵⁹ Férand-Giraud u. o. III. k. 387. s k. I. közlött kimutatásai

nyeket szül s ezért az osztrák társpénztári intézmény (melyet a javaslat követ) és a porosz legényegylet (Knappschaftsverein) szervezete sokkal egészségesebb fejlődést mutat; föltéve, hogy szintén egészséges alapon fejlődő bányászattal és a törvény erélyes végrehajtásával állunk szemben. Mert különben a rendelkezések a papíron maradnak; a porosz legénységi pénztárak szintén 1854-től kezdve kötelezők a bányavállalatokra és már 10 év előtt közel 24 millió márka tőkével rendelkeztek,⁶⁰ a mi azóta csaknem megkétszereződött. Hol maradt tőle az osztrák és még inkább a magyar társládák fejlődése!

A javaslat a segélyezések eseteit elég kimerítően határozza meg; ezek: a gyógyítás, temetési járulék, a munkakép-telenek életfogytiglani segedelmezése vagy végkielégítése és az elhalt társpénztári tag özvegyének, árváinak segélyezése (144. §.); természetesen a társpénztár erejéhez mérten. Erre fedezetül szolgál: a társpénztári tagok bérének legalább 4%-a és a vállalkozó részéről ez összegnek legalább 50%-a; e minimum is leszállítható, ha az alapszabályszerű segélynyújtás biztosítva van (145., 146. §§.), a mi régi, virágzó (pl. kincstári) bányaműnél elő is fordulhat.

A hol azonban a segélyek összegei táblázatokra fektetett biztosítástani számolás alapján nincsenek alapszabályilag meghatározva, ott a társpénztár összes bevételeinek legalább 10 százalékat köteles tőkésíteni, míg az az évi kiadások tizszeresét el nem éri. (149. §.)

A javaslat ebben a régi rendszert követi, t. i. a jelenlegi munkások járulékainak félretételéből akar tőkét képezni, hogy a jövő nemzedék terhein könnyítsen. Ez az u. n. tőkefedezeti rendszer, melyet a német munkásbiztosítási javaslatok és törvények elvetettek, a helyett a járadékbiztosítási rendszert vevén alapul. Mert a kérdés az, hogy az évi segély részben tőkegyűjtés s annak kamatai által biztosíttassék-e? a mostani munkásosztály járulékainak félretétele, esetleg saját segélyezésének csökkentése által könnyítsen a jövő nemzedék terhein?

Hiszen még kezdő, de életképes vállalatnál is a segélypénztár terhei kezdetben rendszerint kisebbek, tehát a tőkeképződés úgyis bekövetkezik; folytatni ezt következetesen a jövő számára akkor is, a midőn a segélyezések terhe rendszeressé válik, nehéz is, igazságtalan is. Azt a 10 százalékot tőkésítés helyett a munkások baleset elleni biztosítására volna célszerűbb fordítani, a mi ha egyesekre bekövetkezik, a segély-

⁶⁰ Porosz b. t. 165. s k. §§. V. ö. Klostermann id. m. 273. 274. l. 374. j.

pénztárt a munkaképtelen élethossziglani segélyezése vagy végkielégítése címén nagyon igénybe vehetné, holott biztosítás esetén a biztosítási összeg megtérítése e terhet tetemesen megkönnyíti. Ha pedig a balesetnek halál a következménye, akkor az özvegy és árvák segélyezése volna kisebb teher; ha az elaggottság vagy elbetegedés folytán beállott munkaképtelenség eseteit leszámítjuk, a segélyezési címeknek közel fele nyerne ez által könnyítést (144. §. 3., 4. p.).

A francia segély- és baleseti pénztárak sem a tőkefedezeti alapon működnek s talán ezért kevesebb a panasz, mint a mennyi elégtelen eszközeik és szervezetük mellett támadhatna.

A balesetek elleni biztosítási díj sem volna igen magas, mert nálunk a szerencsétlenségek a fémányászatnál ritkák, sőt a szénányászatnál sem gyakoriak, mert a művelés nem hatolt oly mély rétegekbe, mint a külföldön.

Fölvetem az eszmét — a nélkül, hogy positiv javaslatot akarnék tenni —: hogy a tőkefedezeti rendszer eszméjének elejtésével a segélyezések fedezete nem volna-e tisztán a járulérendszer alapján előállítható? hogy a balesetek elleni biztosítás nem volna-e előnyösebb a társ-pénztárakra és munkásokra egyaránt, mint a tőkegyűjtés?

hogy ha magántársulatokban nincs elég biztosíték, nem lehetne-e a kölcsönös és közvetlen biztosítás eszméje alapján egy országos szövetkezetet felállítani, melybe minden társ-pénztár köteles volna belépni és bányahatóságilag (munkás-jegyzékei, könyvei alapján) igazolt tagjait évi bérük erejéig baleset ellen biztosítani?

Röviden: alakítható-e egy közvetlen és kölcsönös biztosításra országos szövetkezet balesetek ellen, minden társ-pénztár kötelező részvétele és minden tag biztosítása mellett?

Jogalkotási nehézség nincs, mert a kereskedelmi törvény a kölcsönös biztosítást szövetkezetek alakjában (223. §.) engedélyezi, a társ-pénztárakra pedig a kötelező részvétel szintén kimondható; a szervezést másrésztől megkönnyitené az, hogy a bányahatóságok ellenőrzése alatt szervezkedett és működő társ-pénztárak volnának a szövetkezet alkotó tényezői, sőt éppen ezért a szövetkezet a főbányahatóság kebelbeli ügyosztálya lehetne.

A megvitatás szakferfiak érdeklődésére méltó.

VIII.

A bányatársulatokat a javaslat nagyjában a porosz törvény rendelkezései értelmében szabályozza (153—187. §§.).

Mielőtt megjegyzéseimet erre megtenném, szükségesnek látom azon kérdés tisztázását: hogy a közös bányatulajdon többi viszonyai mikép lesznek szabályozva? mert a javaslat ezt egészen bizonytalanságban hagyja. Ha ez eljárásban a porosz törvényt követi, akkor igen célszerű lett volna egészen végig mennie annak rendelkezésein; mert e törvény azt mondja ugyan, hogy «két vagy több birtokos bányatársulatot alkot» (94. §.), de ezzel csak azt fejezi ki, hogy a bányavállalkozás közössége esetén ez a rendes társasági forma, minden ettől eltérő szervezet kivétel, de szintén megengedett és szabályozott kivétel.

Azonban nem az egyedüli és kizárólagos társasági alak, a minővé különben a javaslat sem akarja a bányatársulatot minősíteni, mert a társtulajdonosok csak «alakíthatnak» bányatársulatot, tehát nem kénytelenek azt tenni, hanem a közös tulajdont más viszonyok vagy társasági formák szerint rendezhetik. De hogyan? nincs részletezve, még annyira sem, mint az osztrák bányatörvényben.

Egy bányaműnek többen lehetnek közös tulajdonosai, pl. házastársak vagy testvérek, kik a köztük létező rokonsági kötelék miatt még a társasági szerződést is feleslegesnek tartják, vagy ha ilyet kötnek is, az egészen magánjogi társasági viszony lesz; az első esetben egyszerű közös tulajdoni, a másik esetben szerződéses társasági viszony áll előttünk és mindkettő tisztán magánjogi természetű lehet. Mert még társasági szerződés esetén is befolyással bír a minősítésre a bányavállalat természete, terjedelme; a bányaipar ügyleteit ugyanis a ker. törvény az u. n. viszonylagos (feltételes) vagyis alanyi alapügyletek közé sorozza s ezzel a bányászatnak nem csupán őstermelő, hanem iparos foglalkozási jellegét is megállapítja, bárha ezzel a kereskedelmi jog körét a szokottnál jobban kiterjesztette. De mint feltételes subjectiv alapügylet nemcsak iparszerű folytonosságot kíván, de egyúttal a kisipar körét is meg kell haladnia.⁶¹

A társasági szerződéssel szabályozott jogviszony tehát — még ha a vállalkozók iparszerű tevékenységet folytatnak is — marad magánjogi társasági viszony, ha a vállalat a kisipar körét meg nem haladja, mert ekkor ügyletei nem kereskedelmi ügyletek s így azok, kik azt iparszerűleg folytatják, nem kereskedők. Ellenben, ha e feltétel teljesül, akkor a társaság már a kereskedelmi társaságok alkalmas formái között válogathat, lehet közkereseti, betéti vagy épen részvénytársaság és nincs ok reá, hogy a kereskedelmi társaságok egyszer a bányavál-

⁶¹ 1875: XXXVII. t.-c. 259. §. 6. p.

lalkozás rendelkezésére bocsátott formáit ismét elvonják a bányászattól, mikor ezek a formák törvényesen szabályozvák s azok közül főleg a nagyobb vállalatok a részvénytársasági alakot előszeretettel választják.

Hiszen a porosz törvény is eltérő végrendeleti intézkedés vagy szerződés eseteiben minden a magánjog által szabályozott viszonyt, u. m. tulajdonközösséget vagy civiljogi társaságot megenged, épen úgy, mint a vállalat kereskedelmi jellege esetében a kereskedelmi társaságok bármelyikének, különösen a részvénytársasági alaknak választását.⁶²

Egyébiránt a javaslat eredeti szövege is ily értelemben volt szerkesztve és csekély módosítással el is fogadva.

Megengedendő volna valamely ingatlan bányatulajdon több birtokosának:

hogy kölcsönös jogviszonyaikat a tulajdonközösség iránti magánjogi szabályok szerint rendezzék vagy egyéb — törvény által szabályozott — társasági formát válasszanak;

avagy a bányatörvény rendeletei szerint bányatársulatot alakítsanak.

A 154. és 157. §§-ban használt «cég» kifejezés, mely a bányatársulat nevét jelenti, nem szabatos; a cégnek megvan a törvényes fogalma, az egy név, mely alatt a kereskedő üzletét folytatja és a melyet aláírásul használ; a cég tehát kereskedői név, nem-kereskedőnek nincs cége, hanem neve. Már pedig a bányatársulatok ipárszerű tevékenysége csak az esetben lévén alanyi alapügylet, ha a kisipar körét meghaladja; azon kisebb fémbányatársulatok, melyeknél az igazgató egyúttal az első munkás vagy művezető, bizony nem folytatnak kereskedői minősítésre vezető tevékenységet s így ezek jó részének nem cégje, hanem neve van. Különben a porosz jog sem tud a cégről semmit, mert azt mondja:

«Die Gewerkschaft führt den Namen des Bergwerkes, sofern sie nicht in dem Statut einen anderen Namen gewählt hat.» (95. §.)

A 156., 157. és 159. §§. rendelkezései összefüggésükben a bányatársulat jogi személyiségét emelik ki, felesleges ismételtetésekkel. Hogy a porosz törvényben — a honnét e szöveg átvétetett — oly részletességgel van kidömböritve a bányatársulatok önálló vagyoni jogi személyisége minden tolyománnyával együtt, az csak természetes, hisz ott és akkor a jogi személyiség a bányarészek mobilizációjával együtt csak az új törvény által lett megállapítva, a mit több sikertelen indit-

⁶² Porosz b. törvény 133., 133. §§. L. Klostermann id. m. 235., 236. l.

vány és eszmecsere előzött meg.⁶³ Mig nálunk az 54-ki törvény óta köztudatba ment át: hogy az ily társulatok jogi személyek, hogy a társulati vagyon tulajdonjoga a b. telekkönyvekben annak nevére kebelezendő és az egyes tagoknak a közös tulajdonban való részesedésük az ingó természetű kuxák birtokában nyer kifejezést; továbbá hogy az egyes bányatársak harmadik személylyel közvetlen jogviszonyban nem állanak és a korlátolt felelősség elvénél fogva, a társulat adósságáért csupán a társulati vagyonnal felelős. A szöveg ugyan jó, de egy kis összevonással egyszerűsíthető ilyenformán:

A bányatársulat saját, szabadon választott neve alatt: jogviszonyokba léphet, kötelezettségeket vállalhat, tulajdont s egyéb dologi jogokat szerezhethet, azokat a bányatelekkönyvbe kebeleztetheti, perbe állhat, kötelezettségeiért azonban csupán társulati vagyonával felelős.

Társulati alapszabályokat szabad alkotni, de azokat helyettesíteni lehet azon kijelentéssel, hogy a törvény intézkedését kívánják szabályul alkalmazni; utánzása a porosz törvénynek és eltérés az eredeti szerkezetnek a szaktanácskozmányon is elfogadott megállapodásától.⁶⁴

A könnyebbség, amit egyes kisebb, kevésbé értelmes elemekből álló társulatoknak nyújtunk az által, hogy az alapszabály alkotás kötelezettsége alól fölmentjük, nem ér fel azzal a zavarral vagy elégedetlenséggel, ami oly társulatok kebelében előálland, melyek a törvényt fogják alapszabályul tekinteni. E véleményemet még a porosz törvény tekintélye sem ingatja meg. A társulati életben és ügyvezetésben vannak olyan apróbb részletek, amiket egyformán és kimerítőleg még oly jeles törvény sem szabályozhat; ilyenek: mily bányavállalatra, minő név alatt és székhelylyel alakul a társulat? hány tagból álljon az igazgatóság? mily időszakra választatik? hogyan történjék az ismert lakhelyű bányatársak értesítése? mely időpontig kell a közgyűlést megtartani? hogyan történjék a szavazás, mindig nyíltan vagy bizonyos kérdésekben titkosan? mily alakiságokhoz van kötve a meghatalmazás általi képviselő a közgyűlésen? a vállalat szervezete mikép állapíttassék meg? stb. Ilyen és ehhez hasonló kérdések, mikre a törvény ki nem terjeszkedik (a javaslat sem teszi, mert nem is teheti), csak az alapszabályokban nyerhetnek kielégítő megoldást vagy pedig ilyennek hiányában egyes meghatalmazási okmányban,

⁶³ Karsten 1845-ben, Klostermann 1857-ben tettek ily indítványt, de még 1863-ban a tervezet a kuxák ingatlan jellegét tartá meg s csak az 1865-ki törvény minősítette azokat ingó bányavagyonnak.

⁶⁴ Jkv 257. l.

szolgálati szerződésben vagy külön közgyűlési, igazgatósági határozatokban nyerhetnek szabályozást.

De az ilyen külön alkotott, könnyen megváltoztatható, egymással összefüggésben nem lévő, esetről-esetre hozott határozatok nem pótolják a társasági szerződés jelentőségével bíró, bányahatóságilag felülvizsgált, jóváhagyott alapszabályokat, miket nem is lehet oly könnyen változtatni.

Hogy az egyes bányatársak kilépése nem vonja maga után a társulat feloszlását (160. §. 1. p.), ez oly természetes, hogy azt kijelenteni sem kell; ugyanez áll a társulati vagyonnak egyes tagok részéről kívánt és meg nem engedhető felosztásáról.

A birtokarány szerinti szavazás merev keresztülvitelét tulságosnak tartom; az egyszerűen azt jelenti, hogy egy-két nagyobb kuxabirtokos igen tekintélyes minoritásokkal szemben mindig dönthet; egy méltányosan megállapított szavazati maximum még nem azonos a minoritás uralmával. A gyakorlati élet tapasztalásai nyomán meglehet találni azon helyes határt, mely az érdeköszeütközések kiegyenlítő vonala, pl. a szavazatok egy ötöd része oly maximum, melylyel a nagy kuxabirtokosok is megvédhetik érdekeiket.

Hiányzik a javaslatból a részvényesek kereseti jogának biztosítása, mely őket a közgyűlési határozatok ellen megilletné; pedig ennek kijelentése kívánatos, mert igaz, hogy 30 év előtt, de mégis hozatott oly felsőbbbírószági határozat, mely szerint az egyes bányatársnak perindításra csak akkor van joga, ha a bányatársulati közgyűlés határozatában ez a jog minden egyes bányatárs részére fentartatott.⁶⁵ Már pedig az a majoritás, mely fentartotta, meg is tagadhatja ezt a leszavazott minoritástól; ezek észrevételeim a társulati alapszabályokat pótló rendelkezésekre.

A pótfizetések bányahatósági úton való behajtásának kérdése (184—187. §-ok) összefügg az előadottakkal; vagyis ez összefüggés létesítendő, ha nincs meg.

Az üzem tervszerű folytatása céljából a közgyűlés által megszavazott pótfizetések (Zubusse) behajtására nézve két ellentétes rendszer fejlődött ki. Az egyik a pótpénzek iránti követelések behajtását a peres eljárás útjára bizza; a társulatlaknak a megszavazott pótpénzre az egyes bányatársak ellen követelési joga van, ezt azonban, ha a bányatárs a határozatot keresettel nem támadta meg, de nem is fizetett, perelni és a bíróság által megítéltetni kell. A pótpénz behajtása tehát a marasztaló ítélet végrehajtásával egyértelmű, ami alól a bánya-

⁶⁵ A budapesti kir. ítélő tábla 19,720/864. sz. a. k. ítélete.

társ bányarészének beszolgáltatása és átengedése árán menekül; ezt a rendszert a porosz törvény követi.⁶⁶

A másik az u. n. Retardat-Verfahren, melynek lényege az: ha a kivetésről szóló értesítés eredménytelen, a fizetéssel késedelmező bányatársak ellen az igazgatóság kérvényt nyújt be a bányabíróshoz, melyben azt, hogy a pótpénz közgyűlési határozattal megszavaztatott, az igazgatóság annak behajtására felhatalmaztatott és hogy az illető bányatárs a megnevezett bányarészek birtokosa, igazolván: a bányarészek árverésen leendő eladását kéri. Kereset benyújtása, tárgyalás és ítélet nem előzik meg ezen árverés iránti kérvényt, sőt az árverés foganatosítását csak az esetben függesztik fel, ha a bányatárs a pótpénzt a költségekkel együtt deponálva, a bíróság fizetést elrendelő végzése ellen kifogásokat ad be; de ha kifogások nem adatnak be, az árverés megtartatik s kikiáltási ár a kuxára eső pótpénz és perköltségek összege lesz. Ez a rendszer az osztrák törvény által fogadtatott el.⁶⁷

A javaslat egy vegyes rendszer behozatalát tervezi, még pedig kettős értelemben; először is a pótpénzek iránti követelések kizárólag bírói úton való érvényesítését is megengedi, ha ezt a társulat alapszabályaiban megállapítja (183. §), de ha a társulat ezen jogával nem élne, a pótfizetések bányahatósági úton hajthatnának be; azonban ezen eljárás sem tisztán közigazgatási, mert az adós bányatárs a pótfizetést elrendelő közgyűlési határozatot s a követelés valódiságát megtámadhatja, aminek a hátralékos bányarészek átírására halasztó hatálya lehet, bár a javaslat erről világosan nem nyilatkozik.

Ami a javaslat azon tervét illeti, hogy a pótpénzek behajtására kétféle eljárás és rendszer legyen megállapítható, egy alapszabályon alapuló bírói és egy törvényben gyökerező hatósági eljárás, az nem mindennapi; hogy a bányatársulatok kötelesek legyenek alapszabályokat alkotni, azt célszerűnek tartom és okaimat ki is fejtettem, de ez alatt a statutarius jog alatt mindig csak azt értem, hogy az ily szabályalkotási jog csupán a törvény keretén belül gyakorolható, nem pedig mintegy annak ellenére. Hogy a társulati alapszabályokban egy a törvénytől ellenkező rendszer és eljárás állapíttassék meg, már csak azért sem tartom megengedhetőnek, mert ezzel a jogegység, az egyöntetű szabályozás rovására a bizonytalanság honosulna meg; ezért tekintem a pótfizetések behajtása körüli eljárás szabályozását egyöntetű és abszolút hatályu jogszabálynak.

⁶⁶ Porosz b. t. 129 s. k. §§.

⁶⁷ Osztr. b. t. 158—166. §§. L. Schneider id. m. 315 s. k. l. V. ö. «Magyar Bányajog» a 356—357. l. között jogesetet.

Ha a pótpénz egyszerű magánjogi kötelem s e szigorú civiljogi felfogástól nem tudunk szabadulni, akkor egyedül a bírói eljárás jogosult; ha pedig azon nézetnek hódolunk, hogy a társulati bányamű folytonos üzemképessége itt a legfőbb érdek, tehát a hosszas, formák által nyügözött eljárást s azzal a szigorú magánjogi felfogást feladjuk, akkor csak a «Retardat-Verfahren» illetve a javaslat által tervezett eljárás van helyén.

Ez okból a 183. §-t egészen kihagyandónak vélem, mert a feltétlen munkáltatási kötelezettség mellett nem is volna szabad oly pótpénz-behajtási eljárást statuálni, amely mellett annak teljesítése a pénzbeli eszközök hiánya miatt válik lehetetlenné.

E kérdés mint fentebb érintettem, az egyes bányatársasoknak kereseti jogával függ össze; e kereseti jog értelmében bármelyik bányatárs megtámadhatja a közgyűlési határozatokat s így a pótfizetést elrendelő határozatot is, amit különben a javaslat szerint a hatósági behajtás megindítása után is megtehet (184. §. 2. bek.); de ezzel föl kell tennünk, hogy az egész hatósági eljárás kárba vészett, mert a per kimeneteléig a további lépések felfüggesztendőek, ámbár ez kijelentve nincs.

Első sorban tehát az volna kijelentendő, hogy a míg a kereseti jog érvényesítése végett a bányatársak részére kitűzött határidő el nem telt, addig a pótfizetések behajtása iránt az igazgatóság nem fordulhat a bányahatósághoz (s ezzel a 184. §. 2. bek. elesnék); a porosz jog szerint sem lehet a pótpénz végett a bányatársat beperelni addig, amíg annak kereseti joga, melylyel a bányatársulat határozatát megtámadhatja, el nem évült.⁶⁸ Csak ha az elévülési idő eltelt s igazgatóság meggyőződött a felől, hogy a közgyűlési határozat jogerős, indíthatná meg a bányahatóságnál a behajtás iránti eljárást, még pedig részletes meghatározása mellett annak, hogy mily módon szerelje fel kérelmét.

Mert a «kellően felszerelt» kifejezés mellett kiki azt értheti, a mit akar; a felszerelést következően vélem meghatározandónak: 1. a bányabíróság bizonylata mellékelendő, melylyel igazoltatik, hogy kik éltek kereseti jogukkal és kikre nézve vált a közgyűlési határozat jogerőssé; 2. csatolandó lenne a közgyűlési jegyzőkönyv azon cikkelye, mely a pótfizetési határozatot s a behajtásra vonatkozó meghatalmazást tartalmazza; 3. a kimutatás, mely a kivetési tervet, a bányatárs kuxáinak birtok arányában reá eső összeget tünteti fel. Annak igazolása, hogy az illető bányatárs csakugyan kuxabirtokos, amit az

⁶⁸ 115., 129. §-ok; a határidő 4 hét.

osztrák eljárás megkíván, felesleges, hisz a könyveket arról ügyis a bányahatóság vezeti.

A 185. §. nagyon sikerült alkotás, mert a most gyakorlatban levő költséges és gyakran meddő árverés mellőzésével mindjárt a bányarész átírását rendeli el; az által, hogy az átírt bányarészek még 30 nap alatt a társulattól visszaválthatók, minden méltányossági igény kielégítést nyer.

A bérlő bányatársulatokról az átmeneti intézkedéseknél mondom el nézetemet.

IX.

A bányajogositványok elenyésztéről szóló (XI.) s a végrehajtás meg csőd esetén a kielégítési sorrendet meghatározó (XII.) fejezetekre nincs észrevételem; az elsőben mellőzve látom az elvonás esetén gyakran eredménytelen, mindig aránytalanul költséges becslési és árverési eljárás feltétlen alkalmazását, ami jövőre csak az érdekllett volt tulajdonos vagy jelzálogos hitelezők kérelmére és költségére rendelendő el; a másodikban az eljárási költségek fedezete után megállapított előnyös tételek a bányászat természetének és igényeinek megfelelően vannak sorozva. Mindössze a bányaszolgalmak fejében kötelezett illetékek elévülési ideje van visszahatólag rövidre szabva. (200. §. 4.)

Legfontosabbak a következő fejezetek közül azok, melyek a bányahatóságokról és az alájuk rendelt hites bányamérnökökről (Markscheider) szólnak, miért is e két fejezetet együttesen tárgyalom.

A törvény rendelkezése annyit ér, amennyi belőle végrehajtatik; ez pedig függ az arra hivatott közegek szakképzettségétől egy részben, szervezetük helyességétől más részben. Ezért tartom nagyon fontosnak a bányahatósági szervezet kérdését, melynek helyes megoldása egyúttal bányajogunk valódi haladását jelenti, elhibázott organisatiója pedig a papiron maradt törvényeink számát szaporitandja.

Két kiválóbb szervezeti rendszer áll előttünk: az egyik a francia administratio, mely a rendes állami, sőt esetenként községi hatóságokra bizza a közigazgatási és rendészeti ügyek elintézését vagy csak ellőkészítését, szakértő hivatalos közeget rendelve segélyükre; a másik a causalis hatóságok körébe utalja a bányaügyek igazgatását a rendészettel együtt, csak jelentéktlenebb esetekben vevén igénybe a közigazgatási hatóságokat s ez a német rendszer, mely az osztrák rendtartások révén nálunk is meghonosult.

Mindkét rendszernél megvan az érem két oldala.

A francia rendszer hátránya a túlságos központosítás, mely minden — csak kissé fontosabb — ügynek elintézését nem a préfetre, hanem a közmunkák ministerére bizza, de — habár az alakiságok nyomasztók — azon előnnyel bir, hogy a kisebb, gyakrabban előforduló közigazgatási és rendőri ügyekben a gyakorlott közigazgatási közegek kéznél vannak s a szakértői elemet képviselő bányamérnök (ingénieur des mines), mint a prefecturák területén folyton mozgó közeg, kinek rögtönös veszély esetén rendelkezési joga is van, azokat támogatja és teendőikre véleményes jelentései alapján felhívja.

A causalis bányahatósági szervezet előnye az, hogy a bányakapitányságok a legfontosabb, nemcsak közigazgatási, hanem az adományozási és engedélyezési ügyekben is önállóan járnak el; ez tehát a decentralisatio helyes elvén alapúl, mert ha határozataik ellen jogorvoslattal lehet is élni, a főbányahatóság csak felebbviteli forum és ha nincs felebbvitel, a bányakapitányság határozata jogerős.

Ezen kiválóan gyakorlott szakhatóságokban meg is lehet bizni és a szakképzettség előnye itt eléggé nem méltányolható; ámde mindennek értékét nagyon alászállítja a szervezet, mely a nagy kerületeknek olykor csaknem széleire helyezett, elégtelen személyzetű hivatalokból oly közigazgatási és rendőri tevékenység kifejtését követeli, melyet azok ily körülmények között teljesíteni képtelenek most is. Pedig a javaslat még többet kíván tőlük.

Melyik hatósági szervezet volna célszerű minálunk? arra röviden felelni bajos. Az olyan szervezet, mely a szakhatóságok mellőzésével a rendes közigazgatási és iparhatóságokat ruházza fel a bányahatósági teendőkkel, a legegyszerűbbnek mutatkozik; a szervezet egyöntetű, a közegek kéznél vannak s a törvény végrehajtása könnyebb. A francia szervezeti rendszernek az előnyét elvitatni nem lehet, de a hatáskör megállapítása már nem ily dicséretes; a centralisatio, mely a legközönsége-sebb kutatási jogosítvány kiadását a miniszernek — fontosabb — pl. vasbányaművek engedélyezését pedig, az államtanács meghallgatása után a kormánynak tartja fenn, sőt némely esetben a főbányatanács véleménye alapján az államfőt (ez időszerint a köztársaság elnökét) is beavatkozásra vagy döntésre jogosítja,⁶⁹ ép oly nehézkesé, mint költségessé teszi a törvény végrehajtását.

Ily hatáskör megállapítása mellett e szervezet átvétele még akkor sem volna helyén, ha különben közigazgatásunk

⁶⁹ Férand-Giraud «Code des mines et des mineurs» I. k. 209., 210., 300 s. k. l.

a francia administratióval egyenrangú volna. Az értekezleten fölemlítettett ugyan, hogy a kiváltságos és rendi államalkat idejében talán jogosult a szakhatóságok létezésének alapja, a jogegyenlőség korszakában, midőn a modern államművészet a különböző érdekeket szolgáló szerveknek egységesítésére törekszik, e létalap megszűnt.⁷⁰ Eltekintve a jogegyenlőség korszakában mindenütt fenhagyott pénzügyi, postai stb. szakhatóságoktól, ez a jogegyenlőség érdekében létesítendő egységes szervezet ez esetben a szakismeretet nélkülöző dilettantizmussal volna azonos, melyre vagyont, jogot és életet bízni nem lehet.

A szakhatóságok rendszere viszonyaink között elkerülhetlen, csak hogy annak célszerű szervezet és hatáskör adandó, és ne kíváncsion a törvény lehetetlent.

Mert: hogyan fogja pl. a zalathnai bányakapitányság az oláhországi határszéleken levő kutatási körökre megszabott munka teljesítését ellenőrizni (18. §.)? mikép fogná, ha a folytonos üzembentartás kötelezettsége kimondatnék, az egykori erdélyi megyék területén levő részére megállapított és teljesítendő munkát ellenőrizni, az üzemszünetelési ügyeket elintézni (80., 81. §§.)? hogyan lehet kívánni, hogy a kerületi bányákat évenként legalább egyszer megvizsgálják, azok üzleti terveit megtekintsék, a térképeket kiigazítsák, veszélylyel fenyegető esetekben helyszíni szemlét tartsanak s általában a törvény megtartását biztosítsák (210. §.)?

Ha most ezekhez hozzáveszszük: a kutatások, adományozások, engedélyezések eseteit, a szemléket, méréseket, bányatársulati alapszabályok felülvizsgálását, közgyűléseken való részvételt (172. §), a kuxák kiállítását, átírását, a jogosítványok elvonása körüli eljárást, a társaspénztári intézményre vonatkozó rendeletek érvényesítését, a bányatelekkönyvi állapotok rendezésére vonatkozó lépések megtételét, büntetések kiszabását s behajtását, többrendű könyvek vezetését stb. — elbámul az ember, hogy mikép lehet mindennek elintézését 4—5 tagból álló hivataltól — nem követelni, de — remélleni.

Az értekezleten hangsúlyozott és a javaslat által is kiállításba helyezett expositura felállítása nem sokat segít a bajon; végtelenségig ezek számát szaporítani — mint a pessimismus már előre jóslgatja — úgy sem lehet, mert akkor lesz mit hallani a hivatalok folytonos kreálásáról. Okszerűbb volna azon az úton, melyet a javaslat a közigazgatási hatóságok igénybevételénél megjelöl (211., 215. §§.), tovább menni.

A szakhatóságok fentartása mellett lehetne az ügykört,

⁷⁰ Jkv 298. s. k. l.

mely most majdnem egészen a bányahatóságok vállaira nehezedik, oly módon megosztani, hogy a szűkebb értelemben vett felügyeleti, ellenőrzési, kevésbé fontos rendőri és bizonyos előkészítő cselekmények foganatosításával a közigazgatási hatóságok ruháztatnának fel; természetesen a szükséghez képest a hatósági bányamérnököt igénybe vehetnék és amely esetekben az ügy természete megkívánná, a bányakapitányság döntene. A kérdés részletes szabályozása nem is a bányatörvényben nyerne megoldást, hanem rendeleti úton. A törvényben elég volna annak kijelentése, hogy a bányahatóságokon kívül: mely közigazgatási hatóságok, mily bányaügyekben járnak el s minő esetekben kötelesek a bányakapitányságok megkeresései értelmében intézkedni? az illető szakminister rendeleti úton állapítja meg. Önként érthető, hogy e rendelet, mely a legnagyobb óvatosságot igényli, a szakközégek meghallgatása után készülne, amit azonban a törvényben kifejezni nem szükséges.

Másrésről a bányakapitányságok hatáskörében maradna: a bányajogositványok adományozása, engedélyezése, azok elvonásának, a bányatársulati, társpénztári, szolgalmi stb. ügyeknek kizárólagos intézése; e mellett a bányakapitányságok arra is kötelezve és jogositva volnának, hogy a közigazgatási hatóságokat az esetről-esetre vagy rendszerinti időközben előforduló eljárások szükségére figyelmeztessék. Minthogy pedig a bányatörvényben csak a főbb rendészeti elveket látjuk megállapítva, s a javaslat is éppen úgy, mint az osztrák törvény, nem annyira (aktív fellépés útján) a megelőzést, mint inkább az utólagos büntetések által való megtorlás irányát követi,⁷¹ e hiányon az által volna segítve, ha a bányakapitányságok feljogosíttatnának bányarendészeti szabályrendeletek alkotására, melyekben egyúttal az eljárás is részletezve volna.

A bányamérnöki intézmény nagyon üdvös ujitás, azonban szélesebb s oly hatáskört kellene a bányamérnökök számára biztosítani, hogy ne csupán a hatóság által igénybe vehető, hanem hatáskörrel is felruházott hivatalos közegek legyenek, mint a francia «ingénieur des mines»; hatáskörüket, eljárásukat részletesebben a hatósági ügykört megállapító ministeri rendelet határozná meg. A törvényben elég is volna ennyit kifejezésre juttatni, szűkre szabott járandóságukra és az eskümintára vonatkozó rendelkezései a javaslatnak szintén a rendeletben foghatnának helyet.

A hatósági szervezet elnevezéseire az a megjegyzésem, hogy a bányakapitányság címe meghagyandó volna, nem csak

⁷¹ L. Schneider id. m. 221. s. k. l.

azért, mert megszokott, hanem azért is, mert a javaslat által használt «bányafelügyelőségek» kifejezés nem felel meg a hivatali hatáskörnek s azt nem is fejezi ki helyesen. E hatóságok nem csupán felügyeletet gyakorolnak, hanem kutatások, bányatelkek, segédművekre adnak bányajogosítványt, szolgáltatásokat állapítanak meg, összesítés, eldarabolás stb. kérdéseiben eljárnak, úgy hogy hatáskörük nagyobb, mint a mennyit a javaslat kifejezése megjelöl.

A büntető határozatokat magában foglaló fejezet rendelkezéseire nem lévén észrevételem. az átmeneti intézkedések 241., 242. §-aira s azok kapcsán a bérlő bányatársulatok kérdésére térek át.

Azon bányatársulatok, melyeknél az egyes bányatársak részeik arányában telekkönyvi tulajdonjoggal bírnak, kuxáik azonban nincsenek, átalakítandók. Ez átalakulás oly módon van tervezve, hogy bányarészállományuk a telekkönyvből kitörülve, a bányahatósági részkönyvbe vitetnének át s az illetők megfelelő új bányarészjegyeket kapnának. Idáig rendben van; de ha az egyes részeken jelzálogos terhek vannak, már akkor a rendezés nem oly könnyű és így — a mint a javaslat tervezi — jogilag nem is szabatos. A jelzálogos terhek, mik az egyes részilletményeken vannak, törültetnének, a mi helyes, mert a bányatársulatnak, mint jogi személynek ingatlanát egy bányatárs magánadóssága nem terhelheti; a teher tehát átmegy a mobilizált ingatlanra, vagyis a kuxára, még pedig úgy, hogy a reávezetést a bányabíróság fogadósitaná, a kuxa azonban az adós bányatársnak adatnék ki és valószínűen ez a zálogteher a bányarészkönyv megfelelő rovatában kitüntettetnék. Ezt ugyan csak találmányra mondom, mert a javaslat erről nem szól semmit, pedig csak így nem fenyegeti a hitelező érdekét komoly veszély; mert — bár a bányakapitányság állítja ki a kuxákat — ha a könyvben a zálogjognak semmi nyoma, akkor egy elveszettnek állított kuxa helyett a kapitányság egy új, tehermentes kuxát állíthat ki, melyen a bányatárs szépszerével túladhát. Veszély kellő óvatosság mellett nem fenyegetné a hitelezőt, de — a javaslat intézkedései mellett — a hitelező fentartott zálogjogának természetét meghatározni lehetetlen. Jelzálognak nem mondható, mert a telekkönyvből törülve van, a min mitsem változtat azon körülmény, hogy az ingatlant helyettesítő kuxára vezettetik át a zálogjog feljegyzése, mert az ingó kuxán nem lehet zálogjog; kézi zálog sem volna, mert a kuxa nincs a hitelező kezében, hanem az adós bányatársnál marad. Végrehajtási zálogjognak szintén nem mondható. A legegyszerűbb és a viszony természetének

megfelelő megoldásra, hogy a kuxa — birói reávezetése mellett a zálogjognak (a mi különben el is maradhatna) — a hitelezőnek adassék át, a javaslat nem gondol.

Hát ha egyes jelzálogos hitelezők ismeretlenek és a tarozás megszűnte ki nem puhatolható? felelet: akkor az ily terhek tisztázásukig telekkönyvi nyilvántartás alatt maradnak. A mi félintézkedés, mert volna egy bányatársulati vagyonról szóló telekkönyvi betét, melyben tulajdonos gyanánt a társulat neve szerepelne, de lehetnének abban egyes jelzálogos terhek olyanok terhére, kik már nem tulajdonosok s az elv, hogy a társulat csak a társulat vagyonával felel, de csak a társulat adósságaiért, megint sérelmet szenvedne.

Sokkal egyszerűbb volna a kuxákat ezekről is kiállítani s a zálogjog birói feljegyzése mellett — a tisztázásig — birói letétbe helyezni, a telekkönyvi állapotot pedig egészen és egyöntetűen rendezni.

Ez a kérdés olyan bányatársulatokra vonatkozik, melyeknél a társulatnak van vagyona, de a bányatársaknak nincs kuxájuk; ennek ellentéte a másik, hol a bányatársaknak csak kuxáik vannak, ingatlan bányatulajdonuk azonban nincs és ezek a bérlő bányatársulatok.

Az osztrák törvény nem mondja ki határozottan, hogy bányatársulat csak saját tulajdonát képező, adományozott vagy más cimen szerzett bányaműre alakulhat; ezt a kérdést ebből a szempontból csak Michell a bányatársulatok jogi természetéről irt tanulmányában fejtegette. De minthogy a német tudós értekezése és tudományos nézete nálunk nem igen volt ismeretes, a törvény pedig nem tiltotta, annál fogva nálunk — a hatóságok elnézése folytán — a kisebb fémbányaipar terén meghonosodtak a bérlő bányatársaságok, rövidebb-hosszabb időre kibérelvén valamely adományozott bányatelket egyesektől vagy oly bányatársulatoktól, melyeknek tagjai a pótfizetésekbe beleuntak.

A javaslat ugyan (terjengős szövegben) kimondja azt, hogy a bányatulajdonnak több birtokosai alakíthatnak bányatársulatot (153. §.), a miből következtethető, hogy csak a társtulajdonosok tehetik ezt; csakhogy ilyenforma kijelentés az osztrák törvényben is található, a mennyiben ha a közös tulajdonosok száma tizenhatnál több, a bányatársulat alakítása kötelező (137. §.). És mégis megtörtént a nem tulajdonosok részéről a haszonbérlő bányatársaságok szervezése, mert a törvény világosan nem tiltotta, valamint megtörténhetnék jövőre is, mert a javaslat ezt a tilalmat a bányatársulatoknál nem fejezi ki, sőt a kérdéstről az átmeneti intézkedéseknél sem szól.

Ily körülmények között két kérdés vár megoldásra; az egyik az: hogy jövőre megengedtéssék-e az ily bérlő bányatársulatok keletkezése? a másik az, mikép szabályoztassék a létező bányatársulatok állapota, ha az a bérlő bányatársulatok keletkezését kizárná?

Részemről jövőre ily társulatok keletkezését jogi szempontból megengedhetőnek nem tartom. Habár beismerem, hogy a kisebb bányaipar terén a vállalkozásnak számot tevő tényezői, azonban eltekintve attól, hogy a mely bányamű bérbe vehető, az többnyire olcsón meg is vásárolható, a gazdasági előnyök nem érnek fel azon hátránnyal, a mit a jogrendben okozhatnak. Nem az értekezleten felhozott érvek erősítették meg e nézetemben, mert azok vagy nem a kérdésre tartozó argumentumok vagy rosszul formulázvák. Hogy záros határidőre alakulnak, az mitsem tesz, mert részvénytársaságok is alakulnak 20—50 esztendőre; hogy az ingatlan bányamű nem az övék, az sem határoz, hiszen ingatlan tulajdon nélkül is keletkeznek részvénytársaságok, pl. pénzintézetek, iparvállalatok. Az sem áll, hogy egy társulat vagyonát egy társulat haszonbérrelvén, a korlátolt felelősség elvénél fogva a hitelezőknek ugyanazon vagyont nyujtanák kielégítési objectum gyanánt; ez tévedés, mert a haszonbérlő társulat adósságaiért a bérbeadó társulat bányaműveit végrehajtás alá venni nem lehet.

Helyesebben formulázva, az ok az, hogy a korlátolt felelősség elve mellett nem tűrhetők oly bányatársulatok, melyek semmi társulati vagyonfedezettel sem bírnak; mert a bérelt bányaművek nem az övék, tagjai meghatározott tőkét be nem fizetnek, személyes felelősség alól pedig mentek. Ily társulatok a jogéletben nem tűrhetők.

Épen ez oknál fogva a létező haszonbérlő társulatok sem maradhatnak jelenlegi helyzetükben. Az ily társulatok kuxái bevonandók és megsemmisítendőek volnának, de a bérleti részletekről a bányakapitányság nyilvántartást vezetne, melyben a bérlő társulat tagjaiban előforduló változások is esetről esetre kitüntetnének; a tagok pedig a felügyeleti illetékek és haszonbérhátrányok erejéig — magánvagyonukra is kiterjedő — egyetemleges és korlátlan felelősséggel tartoznának.

E kérdés ily megoldása egészítené ki az átmeneti intézkedéseket.